EUROPOS
KOMISIJA

Briuselis, 2021 09 29
COM(2021) 592 final

KOMISIJOS KOMUNIKATAS EUROPOS PARLAMENTUI, TARYBAI, EUROPOS EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETUI IR REGIONŲ KOMITETUI

dėl 2009 m. birželio 18 d. Direktyvos 2009/52/EB, kuria numatomi sankcijų ir priemonių nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių darbdaviams būtiniausi standartai, taikymo

Įvadas

Sunkumų, kylančių dėl neteisėtos migracijos į ES, sprendimas yra svarbi **visapusiško, ilgalaikio ir tvaraus požiūrio į migraciją** dalis, kaip siūloma naujame migracijos ir prieglobsčio pakte[1]. Taikant tokį požiūrį užtikrinamas nuoseklumas rengiant ES politiką migracijos, prieglobsčio, integracijos ir sienų valdymo srityse, kad būtų užkertamas kelias nesaugiam ir neteisėtam atvykimui į ES. Nauju paktu siekiama atgrasyti nuo neteisėtos migracijos, užkirsti kelią organizuotam migrantų išnaudojimui ir skatinti tvarius ir saugius teisėtus atvykimo būdus asmenims, kuriems reikia apsaugos. Kartu su šia ataskaita pateiktame atnaujintame 2021–2025 m. ES kovos su neteisėtu migrantų gabenimu veiksmų plane[2] pateikiamos priemonės, skirtos kovoti su nusikalstamais neteisėto migrantų gabenimo tinklais ir sėkmingai atgrasyti nuo neteisėtos migracijos glaudžiai bendradarbiaujant valstybėms narėms, ES institucijoms ir įstaigoms, taip pat šalims partnerėms.

Siekiant sėkmingai reaguoti į neteisėtą migraciją, taip pat būtina atsižvelgti į **veiksnius**, suteikiančius migrantams motyvacijos leistis į pavojingas keliones į ES. Galimybė geresnio gyvenimo ieškantiems neteisėtiems migrantams **rasti darbą neformalioje ekonomikoje**[3] ir taip gauti išteklių, kuriais galima padėti pragyventi kilmės šalyje likusiems šeimos nariams, yra vienas iš tokių veiksnių, net jei atsidūrę tokioje padėtyje jie gali tapti prievartos ir išnaudojimo aukomis. Nelegalus neteisėtų migrantų darbas yra sudėtinga problema, daranti poveikį ne vienoje srityje, įskaitant migraciją, užimtumą ir socialinę politiką, fiskalinę politiką, taip pat pagarbą asmenų teisėms. Nors nelegalaus darbo naudojimo mastas ir paplitimas privačiuose namų ūkiuose, mažosiose, vidutinėse ir didelėse įmonėse ir visuose ekonomikos sektoriuose skiriasi, vis dėlto nelegaliu darbu tiems darbdaviams, kurie nori sumažinti darbo sąnaudas ir apeiti taisykles, sudaromos galimybės **pasinaudoti darbuotojais**, pasirengusiais dirbti žemos kvalifikacijos reikalaujančius, menkai apmokamus darbus darbui imliuose sektoriuose, kaip antai statybų, žemės ūkio, valymo ir viešbučių ir (arba) maitinimo sektoriuose.

Be to, nelegalus asmenų, neturinčių leidimo pasilikti ES, darbas, panašiai kaip nedeklaruojamas asmenų, turinčių teisę pasilikti, bet neturinčių teisės dirbti, darbas ir apskritai neformali ekonomika, yra **žalingas ekonominiu požiūriu**, nes dėl jo prarandami viešieji finansai, mokesčiai ir socialinės įmokos, mažėja darbo užmokestis ir blogėja darbo sąlygos bei sukuriama nesąžininga įmonių konkurencija[4].

Dėl nelegalaus darbo taip pat kyla pavojus, kad gali būti **pažeistos migrantų asmens teisės ir socialinės teisės**, visų pirma išnaudojant juos darbe, neužtikrinant saugių gyvenimo ir darbo sąlygų ir apribojant galimybes naudotis socialine apsauga arba visai tokių galimybių nesuteikiant. Be to, kai kuriais atvejais išnaudojimas darbe taip pat gali būti susijęs su sunkių formų ir organizuotu nusikalstamumu, t. y. prekyba žmonėmis išnaudojimo darbe tikslais arba neteisėtų migrantų vergavimu už skolas kontrabandos tinkluose, kai asmuo yra priverstas

[1] COM(2020) 609 *final*.
[2] COM(2021) 591.
[3] Tarptautinės darbo organizacijos (TDO) rezoliucijoje dėl deramo darbo ir neformalios ekonomikos (2002 m.) neformali ekonomika apibrėžiama kaip visa darbuotojų ir ūkio subjektų, kuriems teisiškai arba praktiškai netaikoma arba nepakankamai taikoma oficiali tvarka, ekonominė veikla.
[4] Europos migracijos tinklo apibendrinamoji ataskaita „Nelegalus trečiųjų šalių piliečių darbas Europos Sąjungoje“ (angl. *Illegal employment of Third Country Nationals in the European Union*) (2017 m.), p. 10.

dirbti, kad grąžintų skolą, ir išnaudojamo darbo sąlygų sudarymu. Nusikaltėlių tinklai taip pat taikosi į migrantus, kurie jau yra neteisėtai patekę į ES, verčia juos dirbti tokiomis sąlygomis, kuriomis jie smarkiai išnaudojami, pasinaudodami jų pažeidžiamumu ir noru priimti bet kokią darbo galimybę, kad galėtų likti ES ir gauti pajamų[5].

Sunku įvertinti nelegalaus darbo mastą ES, nes tai paslėptas reiškinys, susijęs su neformalia ekonomika valstybėse narėse. Yra požymių, kad nelegalaus neteisėtų migrantų darbo daugiau ten, kur didelė neformalios ekonominės veiklos dalis[6]. Nors apskaičiuota, kad neformalus darbas[7] vidutiniškai sudaro 16,8 proc. viso darbo ES[8], nelegalaus neteisėtų migrantų darbo mastą vis sunkiau kiekybiškai įvertinti, ypač siekiant atsižvelgti į lyties ir vaikų interesų aspektus[9], nes neteisėtą migraciją vis dar sunku įvertinti.

Veiksmingas neteisėtų migrantų įdarbinimo draudimas, kartu su, visų pirma, stipresnėmis neteisėtos migracijos prevencijos priemonėmis, tebėra pagrindinis kovos su neteisėta migracija elementas, taip pat mažinantis jos ekonominį ir socialinį poveikį, be kita ko, užtikrinant asmens teisių apsaugą.

1. Komunikato tikslai

Direktyva dėl sankcijų darbdaviams[10] nustatoma Europos teisinė sistema, kuria siekiama užkirsti kelią nelegaliam neteisėtų migrantų, esančių nesaugesnėje ir pažeidžiamesnėje padėtyje, palyginti su kitais trečiųjų šalių piliečiais, darbui ir į jį reaguoti. Nors spręsti teisėtai esančių dirbančių migrantų darbo sąlygų ir teisių pažeidimo problemas yra ne mažiau svarbu, ši direktyva jiems netaikoma, nes jiems taikoma ES teisėtos migracijos sistema[11] ir konkretūs nacionalinės teisės aktai.

Direktyva nustatomos taisyklės, kuriomis reikalaujama, kad darbdaviai patikrintų trečiųjų šalių piliečių teisę būti ES, ir sankcijos neteisėtų migrantų darbdaviams, taip nustatant būtiniausius standartus ir neteisėto darbo nustatymo mechanizmus. Joje taip pat nustatomos

[5] ES sunkių formų ir organizuoto nusikalstamumo grėsmių vertinimas (2021 m.) (Europolas).
[6] Europos migracijos tinklo apibendrinamoji ataskaita „Nelegalus trečiųjų šalių piliečių darbas Europos Sąjungoje“ (angl. *Illegal employment of Third Country Nationals in the European Union*) (2017 m.), p. 14.
[7] Tarptautinės darbo organizacijos ataskaitoje „Neformalaus darbo apibrėžimas ir vertinimas“ (2005 m.) (angl. *Defining and measuring informal employment*) nurodoma, kad neformalus darbas – tai nestandartinis, netipinis, alternatyvus, nereguliarus ir nesaugus darbas.
[8] Tarptautinės darbo organizacijos (TDO) informacijos suvestinė „Neformalios ES ekonomikos apžvalga“ (angl. *Overview of the informal economy in the EU*), https://www.ilo.org/budapest/WCMS_751319/lang--en/index.htm.
[9] Europos migracijos tinklo apibendrinamojoje ataskaitoje „Nelegalus trečiųjų šalių piliečių darbas Europos Sąjungoje“ (2017 m.) atskleista, kad lyties atžvilgiu, remiantis vienuolikos tyrime dalyvaujančių valstybių narių pateiktais statistiniais duomenimis, duomenis pateikusiose valstybėse narėse daugiausia nelegaliai dirbo vyrai (nuo 69 proc. Kipre iki 100 proc. Lietuvoje ir Slovakijoje).
[10] 2009 m. birželio 18 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/52/EB, kuria numatomi sankcijų ir priemonių nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių darbdaviams būtiniausi standartai, OL L 168, 2009 6 30, p. 24.
[11] ES teisėtos migracijos sistemoje (Vieno leidimo direktyva (2011/98/ES), Mėlynosios kortelės direktyva (2009/50/EB), Sezoninių darbuotojų direktyva (2014/36/ES), Direktyva dėl bendrovių viduje perkeliamų asmenų (2014/66/ES), Direktyva dėl studentų ir tyrėjų (ES) 2016/801, Direktyva dėl ilgalaikių gyventojų (2003/109/EB)) nustatytos taisyklės, kuriomis trečiųjų šalių piliečiams užtikrinamos tokios pačios sąlygos kaip ir valstybių narių, kuriose jie gyvena, piliečiams, be kita ko, darbo sąlygų, sveikatos ir saugos darbo vietoje, profesinio mokymo ir konsultavimo paslaugų atžvilgiu.

priemonės, kuriomis siekiama **apsaugoti neteisėtų migrantų teises**, nustatant tvarką, kurią taikant susigrąžinamas nesumokėtas darbo užmokestis, sudaromos palankesnės sąlygos pateikti skundus, kuriuose galėtų būti atskleisti nelegalaus darbo atvejai, ir išduodami leidimai laikinai gyventi ypatingai piktnaudžiaujančių darbdavių aukoms, kad šios galėtų dalyvauti baudžiamajame procese.

Direktyva valstybėms narėms suteikiamas **lankstumas** rengiant metodus jos tikslams pasiekti, kad jos galėtų atsižvelgti į nacionalinius ypatumus, susijusius su darbo rinka, neteisėto darbo ir migracijos vaidmeniu ir pažeidimų sunkumu. Tačiau visos valstybės narės turi užtikrinti, kad taisyklės sėkmingai atgrasytų nuo neteisėtos migracijos ir jomis būtų sėkmingai kovojama su nelegaliu darbu. Neveiksmingi nacionaliniai kovos su nelegaliu darbu metodai, kuriuos taikant neformalios ekonomikos patrauklumas neteisėtiems migrantams nesumažinamas ir todėl jais neprisidedama prie neteisėtai atvykstančių asmenų skaičiaus mažinimo, daro **netiesioginį poveikį visoms valstybėms narėms ir visai ES migracijos politikai**.

Šiame komunikate nagrinėjamas **praktinis direktyvos taikymas** po to, kai **pagal naująjį paktą bus pateiktas pranešimas**, kad Komisija įvertins, kaip padidinti direktyvos veiksmingumą ir ar reikia imtis tolesnių veiksmų. Atsižvelgdama į tai, Komisija bendradarbiaus su Europos platforma, skirta bendradarbiavimui sprendžiant nedeklaruojamo darbo problemą gerinti, t. y. naujai sukurtos Europos darbo institucijos darbo grupe (toliau – Europos platforma nedeklaruojamo darbo problemai spręsti).

Šiuo komunikatu taip pat įvykdomas įpareigojimas reguliariai teikti ataskaitas Europos Parlamentui ir Tarybai, kaip nustatyta Direktyvos dėl sankcijų darbdaviams 16 straipsnyje. Jame nustatyti **veiksmai**, kurių reikia imtis **siekiant sustiprinti direktyvos įgyvendinimą**, daugiausia dėmesio skiriant trims pagrindinėms veiklos sritims: sankcijų darbdaviams taikymui, neteisėtų migrantų teisių apsaugos priemonėms ir patikrinimams. Komunikate nagrinėjamas, *inter alia*, 6 straipsnio 2 dalies ir 6 straipsnio 5 dalies, susijusių su veiksmingomis procedūromis, taikytinomis teikiant reikalavimus sumokėti nesumokėtus atlyginimus, ir išduodant ribotos trukmės leidimus gyventi, jei vyksta baudžiamasis procesas, įgyvendinimas.

Komunikatas parengtas po pirmosios, 2014 m. gegužės mėn. įgyvendinimo ataskaitos[12] ir grindžiamas kokybine ir kiekybine informacija[13] (įskaitant 2019 ir 2020 m. patikrinimų ir jų rezultatų duomenis), pateikta valstybių narių ir įvairių suinteresuotųjų subjektų, visų pirma profesinių sąjungų, darbdavių ir verslo asociacijų, nevyriausybinių organizacijų ir migrantų atstovų. Jame taip pat atsižvelgiama į Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros darbą, susijusį su neteisėtų migrantų apsauga nuo išnaudojimo darbe[14]. Nors komunikate siekiama nustatyti tolesnius veiksmus, jame pripažįstama, kad yra **didelių** Komisijos turimos

[12] COM(2014) 286 *final*. Paaiškėjo, kad, nors visos valstybės narės draudžia nelegalų darbą ir yra nustačiusios finansines, administracines ar baudžiamąsias sankcijas, jose yra spragų, susiskaidymo ir neatitikimų; sankcijų griežtumas labai skirtingas, todėl reikia toliau vertinti jų proporcingumą ir atgrasomąjį poveikį. Ataskaita parodė, kad yra galimybių tobulinti visas su apsaugos teikimu susijusias sritis, įskaitant reikalavimų darbdavio atžvilgiu teikimą, skundų teikimo tvarką ir prieigą prie informacijos. Be to, paaiškėjo, kad reikėtų dėti daug pastangų, kad būtų pagerinti patikrinimai ir nustatyti jų prioritetai, sistemingai nustatant sektorius, kuriuose kyla rizika.

[13] Valstybės narės savo nuomonę apie direktyvos įgyvendinimą pateikė Komisijos parengtame klausimyne.

[14] Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros ataskaita „Neteisėtų migrantų apsauga nuo išnaudojimo darbe. Direktyvos dėl sankcijų darbdaviams vaidmuo“ (2021 m.). Leidinį galima rasti: https://fra.europa.eu/en/publication/2021/employers-sanctions-against-exploitation.

informacijos spragų, dėl kurių sunku padaryti galutines išvadas dėl Direktyvos dėl sankcijų darbdaviams poveikio ir veiksmingumo. Šiame komunikate pateikiamos konkrečios priemonės šioms spragoms užpildyti.

2. Nelegalus darbas ir darbdaviams taikomos sankcijos

Veiksmingos, proporcingos ir atgrasančios finansinės ir baudžiamosios sankcijos už nelegalų darbą tebėra labai svarbios siekiant sumažinti darbdavių paskatas įdarbinti neteisėtus migrantus. Sankcijomis turėtų būti kompensuojama neteisėtų migrantų įdarbinimo ekonominė nauda. Darbdaviams taikomos sankcijos taip pat turėtų atspindėti nusikaltimo rimtumą ir jomis turėtų būti reaguojama proporcingai pažeidimo sunkumui, joms griežtėjant darbo, atliekamo ypatingo išnaudojimo sąlygomis, atvejais (pvz., nuolatinio pažeidimo, didelio neteisėtų migrantų skaičiaus įdarbinimo ir prekybos žmonėmis aukų įdarbinimo atvejais). Veiksmingas ir proporcingas sankcijų taikymas turi **atgrasantį poveikį**, kai aptikimo ir sankcijų taikymo rizika nusveria ekonominius neteisėtų migrantų įdarbinimo privalumus.

Remiantis šiais principais, Direktyvoje dėl sankcijų darbdaviams apibrėžiami būtiniausi finansinių ir baudžiamųjų sankcijų taikymo darbdaviams standartai ir nustatomos papildomos administracinės priemonės, kaip antai teisių gauti viešąsias išmokas ir dalyvauti viešosiose sutartyse atėmimas, siekiant kovoti su neteisėtu darbu. Valstybės narės gali lanksčiai nustatyti taikytinų sankcijų griežtumą, atsižvelgdamos į konkrečią nacionalinę situaciją, pažeidimo sunkumą arba tai, ar darbdavys yra fizinis, ar juridinis asmuo. Valstybės narės taip pat gali nustatyti standartus, kurie yra griežtesni nei direktyvoje nustatyti būtiniausieji standartai. Taip pat ypač svarbu, kad, siekiant užkirsti kelią neteisėtai migracijai, teritorijoje be vidaus sienų veiksmų kovojant su nelegaliu darbu būtų imamasi taikant bendrą pagrindą ir kad visos nacionalinės sistemos būtų veiksmingos. Spragos vienoje ar keliose valstybėse narėse susilpnintų atgrasomąjį poveikį, susijusį su asmenų, norinčių dirbti neformalioje ekonomikoje, nelegaliu darbu ir neteisėta migracija, todėl poveikis būtų daromas visai ES migracijos politikai.

Nelegalaus darbo atsiranda įvairiose ekonominėse aplinkose, įskaitant privačius namų ūkius, mažąsias arba vidutines įmones ir dideles įmones. Svarbu užtikrinti, kad visų tipų darbdaviai **būtų informuoti ir žinotų** apie legalaus darbo ir įdarbinimo galimybes, veiksmus, kurių reikia imtis siekiant užkirsti kelią nelegaliam darbui ir jo išvengti, taip pat apie neteisėtų migrantų darbo naudojimo rizikas ir pasekmes.

Valstybės narės iš esmės perkėlė Direktyvos dėl sankcijų darbdaviams nuostatas į nacionalinę teisę, nors pasirinkti metodai labai skiriasi, nes jų pasirinkimui poveikį daro įvairūs veiksniai (pvz., skirtingos nacionalinės sankcijų sistemos, socialinis poveikis ir nelegalaus darbo suvokimas, ekonominė padėtis ir darbo užmokesčio lygis, nelegalaus darbo paplitimas ekonomikoje). Tai atspindi didelė finansinių (1 lentelė) ir baudžiamųjų (2 lentelė) sankcijų pobūdžio ir griežtumo įvairovė, taip pat įvairūs valstybių narių sprendimai dėl kitų priemonių (pvz., teisės gauti valstybės pagalbą arba ES finansavimą arba sudaryti viešąsias sutartis atėmimas) taikymo. Be to, darbdavių patraukimo baudžiamojon atsakomybėn ir praktikoje taikomų sankcijų apžvalga padrika ir neišsami, todėl **sunku visapusiškai įvertinti** direktyvos poveikį užtikrinant veiksmingus sankcijų už neteisėtą darbą taikymo metodus visose valstybėse narėse ir užtikrinant, kad sankcijos būtų veiksmingos, proporcingos ir atgrasančios.

2.1. Finansinės sankcijos

Direktyvoje numatyta, kad darbdaviams, įdarbinantiems neteisėtus migrantus, taikomos finansinės sankcijos, kurios turėtų didėti proporcingai įdarbintam neteisėtų migrantų skaičiui ir galėtų būti sumažintos tais atvejais, kai įdarbinama asmeniniais tikslais (pvz., pagalbai namų ūkyje). Kaip jau pranešta 2014 m., visos valstybės narės perkėlė taisykles dėl darbdaviams taikytinų finansinių sankcijų į nacionalinę teisę. Tačiau dėl informacijos, susijusios su finansinių sankcijų taikymu darbdaviams praktikoje, spragų neįmanoma galutinai įvertinti poveikio šioje srityje. Iš turimos ribotos informacijos matyti, kad **baudų**, taikomų juridiniams asmenims už vieną nelegaliai dirbantį migrantą, **dydis labai skiriasi**: minimalios sankcijos svyruoja nuo 300 EUR Belgijoje iki maždaug 10 000 EUR Kroatijoje, o maksimalios – nuo 3 000 EUR Belgijoje, Kipre ir Estijoje iki 43 000 EUR Italijoje.

Kad **sankcijoms taikomas proporcingumo principas**, matyti iš to, kad atitinkamoje valstybėje narėje jos gali būti nuo maždaug 1,5 karto didesnės už minimalųjį mėnesinį darbo užmokestį[15] iki 92[16] arba net 700[17] kartų didesnės už minimalųjį mėnesinį darbo užmokestį. Be to, daugumos valstybių narių[18] nacionalinės teisės aktuose yra nustatytas baudos dydis arba minimalus baudos dydis ir tai, kaip jis proporcingai didinamas prisidedant kiekvienam papildomam nelegaliai dirbančiam migrantui, o likusiose valstybėse narėse dėl tikslios sumos, grindžiamos neteisėtų migrantų skaičiumi, paliekama nuspręsti teisminėms institucijoms[19].

Valstybėse narėse taikomų baudų dydžio skirtumas priklauso nuo įvairių veiksnių, pavyzdžiui, ekonominės padėties ir minimaliojo darbo užmokesčio lygio valstybėje narėje. Be to, sankcijų dydžiui ir pobūdžiui įtakos turi ir darbdavio tipas (pvz., namų ūkis ar įmonė). Tačiau valstybės narės turėtų užtikrinti, kad **kiekvienoje valstybėje narėje sankcijų dydžio skirtumas būtų pagrįstas, o sankcijos būtų veiksmingos, proporcingos ir atgrasančios**.

Valstybėse narėse, kuriose taikoma griežtesnė sankcijų sistema, manoma, kad **griežtesnės finansinės sankcijos yra gera priemonė atgrasyti nuo nelegalaus darbo**, o valstybėse narėse, kuriose taikomos švelnesnės sankcijos arba kuriose sankcijų rizika matoma kaip maža, palyginti su potencialiu pelnu iš nelegalaus darbo, manoma, kad **sankcijos nėra pakankama atgrasomoji priemonė**[20]. Todėl nenuostabu, kad nuo 2014 m. vienuolikoje valstybių narių buvo pakeisti teisės aktai, siekiant padidinti skiriamų baudų dydį. Pagrindinių teisių agentūra taip pat nurodo, kad praktiškai daugelyje valstybių narių darbdaviams skiriamos sankcijos ir baudos nėra pakankamai griežtos, kad atgrasytų darbdavius nuo nelegalaus darbo[21]. Be to, iš Europos platformos nedeklaruojamo darbo problemai spręsti atlikto darbo matyti, kad, be gerai veikiančios sankcijų sistemos ir jų vykdymo užtikrinimo, taip pat svarbu turėti geras ir

[15] Latvijoje.
[16] Bulgarijoje sankcijos gali būti nuo 3 iki 92 kartų didesnės už minimalųjį mėnesinį darbo užmokestį (nuo 2 000 BGN iki 60 000 BGN).
[17] Čekijoje sankcijos gali būti nuo 5 iki 700 kartų didesnis už minimalųjį mėnesinį darbo užmokestį (nuo 50 000 CZK iki 10 000 000 CZK).
[18] Belgijoje, Bulgarijoje, Estijoje, Graikijoje, Ispanijoje, Prancūzijoje, Kroatijoje, Italijoje, Kipre, Lietuvoje, Liuksemburge, Vengrijoje, Nyderlanduose, Austrijoje, Rumunijoje, Slovėnijoje, Slovakijoje ir Švedijoje.
[19] Čekijoje, Vokietijoje, Latvijoje, Maltoje, Lenkijoje, Portugalijoje ir Suomijoje.
[20] Europos migracijos tinklo apibendrinamoji ataskaita „Nelegalus trečiųjų šalių piliečių darbas Europos Sąjungoje“ (angl. *Illegal employment of Third Country Nationals in the European Union*) (2017 m.), p. 30.
[21] Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros ataskaita „Didelis darbuotojų išnaudojimas. Darbuotojai, judantys Europos Sąjungoje arba į ją atvykstantys“ (2015 m.), p. 18–19.

aiškias struktūras, kad būtų motyvuojama laikytis reikalavimų ir supaprastinamas jų laikymasis[22].

2.2. Baudžiamosios sankcijos

Pagal Direktyvą dėl sankcijų darbdaviams baudžiamosios sankcijos (pavyzdžiui, pagal baudžiamąją teisę skiriamos baudos, laisvės atėmimo bausmės arba kitos sankcijos) taikomos **sunkiais nelegalaus darbo atvejais** su sunkinančiomis aplinkybėmis, kaip antai dėl pasikartojančių pažeidimų, kai įdarbinama daug neteisėtų migrantų arba jie įdarbinami ypatingo išnaudojimo sąlygomis, kai įdarbinamos prekybos žmonėmis aukos ir nepilnamečiai. Daugumoje valstybių narių nelegalus darbas pats savaime yra laikomas nusikalstama veika[23], o likusiose valstybėse narėse jis paprastai laikomas nelegaliu visomis direktyvoje numatytomis aplinkybėmis[24].

Nuo 2014 m. padaryta **tam tikra pažanga, susijusi su teisės aktų pakeitimais** Italijoje, Vokietijoje, Prancūzijoje ir Švedijoje, sudarant palankesnes sąlygas praktiškai taikyti baudžiamąsias sankcijas [25] . Pavyzdžiui, Italijoje panaikintas reikalavimas, pagal kurį išnaudojimas gali būti laikomas nusikalstama veikla tik tuomet, kai jis susijęs su smurtu, grasinimais ir bauginimu, žemos kvalifikacijos darbuotojų įdarbinimu arba kai darbas atliekamas išnaudojimo sąlygomis. Vokietijoje nusikalstama veikla laikomas ne tik privertimas asmenį dirbti išnaudojimo sąlygomis, bet ir pats išnaudojimas bei pelno siekimas. Prancūzijoje buvo išplėsta darbo inspekcijos kompetencija, į ją įtraukiant prekybos žmonėmis, priverstinio darbo ir vergovės nusikaltimų registravimą. Švedijoje buvo priimti teisės aktai, kuriais stiprinamas prekybos žmonėmis kriminalizavimas, sprendžiant problemas, susijusias su išnaudojimu klaidinant arba pasinaudojant kito asmens priklausomybe, pažeidžiamumu arba jo sunkia padėtimi ir išnaudojimu taikant priverstinį darbą.

Tačiau, kaip parodyta 2 lentelėje, baudžiamųjų sankcijų griežtumas valstybėse narėse skiriasi ir galimos laisvės atėmimo bausmės trukme, kuri gali trukti nuo 8 dienų iki 12 metų, ir taikomos baudos dydžiu. Be to, informacijoje apie praktinį baudžiamųjų sankcijų taikymą darbdaviams ir iškeltų bylų skaičių yra didelė spraga. Tai rodo, kad **direktyvos poveikis**, siekiant nuo nelegalaus darbo atgrasyti sankcijomis, **buvo ribotas** ir ją taikant kol kas nepavyko sukurti veiksmingos efektyvių, proporcingų ir atgrasančių sankcijų sistemos visoje ES. Per tikslines konsultacijas šia tema surinktais profesinėms sąjungoms ir nevyriausybinėms organizacijoms atstovaujančių suinteresuotųjų subjektų atsiliepimais tokia išvada remiama, nes juose patvirtinama, kad **išnaudojantiems darbdaviams taikomos sankcijos yra mažesnės nei dėl nedeklaruojamo darbo ir socialinio dempingo gaunama nauda**. Todėl valstybės narės turėtų įvertinti, ar nacionaliniu lygmeniu taikomų baudžiamųjų

[22] Virtualią Europos platformos nedeklaruojamo darbo problemai spręsti biblioteką galima rasti čia: https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1495&langId=en.

[23] Belgijoje, Čekijoje, Vokietijoje, Estijoje, Graikijoje, Ispanijoje, Prancūzijoje, Italijoje, Kipre, Maltoje, Nyderlanduose, Austrijoje, Portugalijoje, Rumunijoje, Slovėnijoje, Slovakijoje, Suomijoje ir Švedijoje.

[24] Direktyvos dėl sankcijų darbdaviams 9 straipsnis: tyčinis ir nuolat pasikartojantis pažeidimas, pažeidimas susijęs su daug trečiųjų šalių piliečių arba nepilnamečiais, darbas atliekamas išnaudojimo sąlygomis arba trečiosios šalies pilietis yra prekybos žmonėmis auka.

[25] Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros ataskaita „Neteisėtų migrantų apsauga nuo išnaudojimo darbe. Direktyvos dėl sankcijų darbdaviams vaidmuo“ (2021 m.), p. 35.

sankcijų dydis turi pakankamą atgrasomąjį poveikį ir ar jomis prisidedama prie veiksmingos sankcijų už nelegalų darbą sistemos.

2.3. Kitos administracinės priemonės

Be finansinių ir baudžiamųjų sankcijų, kaip numatyta direktyvos 7 straipsnyje, valstybės narės darbdaviams gali taikyti kitas administracines priemones, kaip antai atimti teisę gauti viešąsias išmokas, dalyvauti viešosiose sutartyse, susigrąžinti valstybės subsidijas, laikinai arba visam laikui uždaryti padalinius arba panaikinti leidimą vykdyti verslo veiklą. Direktyvoje taip pat numatyta galimybė naudoti „įvardijimo ir sugėdijimo“ priemonę ir paskelbti nusikaltimą padariusių darbdavių sąrašą.

Šių priemonių įgyvendinimas valstybėse narėse taip pat labai skiriasi, įskaitant šių papildomų priemonių taikymo trukmę. Be to, tik devynios valstybės narės[26] į savo nacionalinės teisės aktus įtraukė visas keturias administracines priemones ir, nors visos valstybės narės į savo nacionalinės teisės aktus įtraukė bent vieną iš šių priemonių, **praktiškai tik aštuonios valstybės narės[27] pranešė apie jų taikymą**, todėl sunku visapusiškai įvertinti šių priemonių veiksmingumą ir poveikį.

Atrodo, kad labiausiai taikoma priemonė – laikinai arba visam laikui uždaryti padalinius arba panaikinti leidimą vykdyti verslo veiklą[28], o tik trys valstybės narės[29] taiko priemonę, pagal kurią atimama teisė gauti viešąsias išmokas ir dalyvauti viešosiose sutartyse, ir nė viena valstybė narė nepraneša apie valstybės subsidijų susigrąžinimą. Tik šešiose valstybėse narėse [30] numatyta galimybė skelbti darbdavių, atsakingų už nelegalų darbą, sąrašą. Papildomos priemonės, kaip antai teisės dalyvauti viešuosiuose pirkimuose ir gauti nacionalinį bei ES finansavimą atėmimas, **tebėra labai menkai naudojamos, nepaisant to, kad jomis galima atgrasyti** darbdavius nuo neteisėtų migrantų įdarbinimo[31].

Be to, paaiškėjo, kad praktikoje dokumentų neturintys darbuotojai dažnai įdarbinami taikant sudėtingas darbo santykių schemas, apimančias **subrangos susitarimus**, įdarbinimo įmones ir laikinojo įdarbinimo įmones, taip pat per **interneto platformas, kuriose siūlomas trumpalaikis darbas** (pvz., maisto ir maisto pristatymo, transporto paslaugų sektoriuose), todėl sunkiau nustatyti darbdavius, įdarbinančius neteisėtus migrantus. Tokiais atvejais atsakomybę priskiriant visai darbdavių grandinei siekiama apsaugoti migrantus, visų pirma dirbančius tuose ekonomikos sektoriuose, kuriuose dažnai taikomos subrangos sutartys, pavyzdžiui, statybos pramonėje [32], taip pat naujoje ekonominės veiklos srityje – darbo skaitmeninėse platformose sektoriuje.

[26] Vokietija, Ispanija, Prancūzija, Lietuva, Austrija, Lenkija, Rumunija, Slovakija ir Švedija.
[27] Belgija, Graikija, Prancūzija, Vengrija, Kroatija, Nyderlandai, Slovėnija ir Slovakija.
[28] Tik penkios valstybės narės (Belgija, Graikija, Prancūzija, Kroatija ir Nyderlandai) pranešė apie šios priemonės taikymą 2012–2019 m.
[29] Vengrija, Slovėnija ir Slovakija.
[30] Bulgarijoje, Kipre, Prancūzijoje, Nyderlanduose, Portugalijoje ir Rumunijoje.
[31] Europos profesinių sąjungų konfederacijos (ETUC) ir Tarptautinio bendradarbiavimo platformos dokumentų neturinčių migrantų problemai spręsti (angl. *Platform for International Cooperation of Undocumented Migrants*) per tikslines konsultacijas pateikti atsiliepimai.
[32] Tarptautinio bendradarbiavimo platformos dokumentų neturinčių migrantų problemai spręsti per tikslines konsultacijas pateikti atsiliepimai.

Tačiau suinteresuotųjų subjektų nuomone, šios nuostatos **daro ribotą poveikį skundų teikimo procedūroms ir nustatant atsakomybę grandinėje**, atsižvelgiant į tai, kad yra tikimybė, kad rangovas nebus laikomas atsakingu, jei bus įvykdęs deramus tikrinimo įsipareigojimus, kaip nustatyta direktyvos 8 straipsnio 3 dalyje. Pavyzdžiui, Belgijoje[33] rangovas deramus tikrinimo įsipareigojimus įvykdo tiesiog pateikdamas rašytinį subrangovo pareiškimą, kad šis neįdarbina ir neįdarbins neteisėtų migrantų, taip atleisdamas pagrindinį rangovą nuo visų pareigų. **Valstybės narės turėtų imtis intensyvesnių veiksmų, siekdamos, kad pagrindiniams rangovams būtų priskiriama atsakomybė** už pažeidimus subrangovų grandinėje, įskaitant nelegalaus darbo tarpininkus, atsižvelgiant į tai, kiek jų vaidmuo panašus į darbdavių vaidmenį.

2.4. Veiksmai, kuriais siekiama pagerinti sankcijų darbdaviams efektyvumą

Nepaisant to, kad valstybės narės iš esmės perkėlė direktyvą į nacionalinę teisę, **neįmanoma padaryti tvirtų išvadų** dėl to, ar praktikoje taikomos sankcijos yra atgrasančios, veiksmingos ir proporcingos ir ar jos turi didelę įtaką užkertant kelią nelegaliam neteisėtų migrantų darbui.

Nors valstybės narės gali lanksčiai nustatyti nacionaliniu lygmeniu tinkamiausius sankcijų dydžius, reikia bendro supratimo apie tai, kokios sankcijos yra veiksmingos, proporcingos ir atgrasančios praktikoje ir koks yra jų poveikis. Patobulintą ataskaitų teikimo mechanizmą reikėtų papildyti keitimusi geriausia patirtimi, kad būtų galima sužinoti apie įvairius nacionalinius metodus, ypač apie tuos, kurie pasirodė veiksmingi ir turėjo atgrasantį poveikį.

Komisija skatins valstybių narių ir suinteresuotųjų subjektų **tarpusavio mokymąsi ir keitimąsi geriausia patirtimi**, remdama administracinės ir baudžiamosios teisės ekspertus, sudarančius Komisijos įsteigtą neteisėtos migracijos ekspertų grupę, skirtą Direktyvos dėl sankcijų darbdaviams klausimams spręsti. Keičiantis gerąja patirtimi Komisijai bus sudaromos sąlygos prireikus padėti valstybėms narėms **nustatyti** nacionaliniu lygmeniu veiksmingų, proporcingų ir atgrasančių **sankcijų dydį ir jį pritaikyti**, rinkti informaciją, kad būtų skatinamas nuoseklesnis požiūris į sankcijas ir užtikrinama, kad jos turėtų įtakos mažinant nelegalų darbą ir išnaudojimą.

Be to, būtina **didinti informuotumą ir informuoti darbdavius** apie jiems kylančią riziką ir jų laukiančias pasekmes jiems įdarbinant neteisėtus migrantus, taip prisidedant prie sistemos atgrasomojo poveikio didinimo. Komisija rems valstybes nares joms rengiant veiksmingas informavimo kampanijas, visų pirma skirtas darbdaviams, veikiantiems sektoriuose, kuriuose kyla didžiausia nelegalaus darbo rizika, ir tiems asmenims, kuriems ši informacija gali būti sunkiai prieinama (pvz., namų ūkiams, mažosioms įmonėms), remdamasi Europos platformos nedeklaruojamo darbo problemai spręsti ekspertinėmis žiniomis. Komisija taip pat teiks finansinę paramą iš Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondo.

[33] Europos profesinių sąjungų konfederacijos (ETUC) per tikslines konsultacijas pateiktas pavyzdys.

Komisija:

- skatins valstybių narių ir suinteresuotųjų subjektų dialogą pasitelkdama administracinės ir baudžiamosios teisės ekspertus, kad valstybėms narėms būtų padedama nustatyti finansinių ir baudžiamųjų sankcijų dydį nacionaliniu lygmeniu ir jį pritaikyti ir kad iš nacionalinių institucijų būtų renkama atitinkama informacija;
- teiks paramą valstybėms narėms joms rengiant ir įgyvendinant informuotumo didinimo ir prevencijos kampanijas, skirtas darbdaviams, veikiantiems sektoriuose, kuriuose kyla rizika, remdamasi Europos platformos nedeklaruojamo darbo problemai spręsti ekspertinėmis žiniomis;
  atnaujins Komisijos įsteigtos neteisėtos migracijos ekspertų grupės, skirtos Direktyvos dėl sankcijų darbdaviams klausimams spręsti, darbą, ir ta grupė veiks kaip ekspertinių žinių, mainų ir paramos valstybėms narėms tinklas.

Valstybės narės turėtų:

- įvertinti nacionaliniu lygmeniu nustatytų finansinių ir baudžiamųjų sankcijų dydį, kad nustatytų, ar jos veiksmingos, proporcingos ir atgrasančios nuo nelegalaus darbo naudojimo;
- stiprinti informuotumo didinimo veiklą, o darbdaviams teikti informaciją apie legalaus darbo ir įdarbinimo galimybes, taip pat apie veiksmus, kurių reikia imtis siekiant užkirsti kelią nelegaliam darbui, ir neteisėtų migrantų darbo naudojimo rizikas ir pasekmes.

3. Priemonės neteisėtų migrantų teisėms apsaugoti

Direktyvos dėl sankcijų darbdaviams 6 straipsnio 2 dalimi ir 13 straipsniu neteisėtiems migrantams suteikiamos tam tikros teisės, užtikrinančios, kad jie būtų tinkamai informuoti apie savo teises jiems dirbant nelegalų darbą, galėtų pateikti skundus dėl darbo teisės pažeidimų ir susigrąžinti nesumokėtą darbo užmokestį. Tai pagrindinės nuostatos, kuriomis **migrantai saugomi nuo išnaudojimo ir piktnaudžiavimo jų pažeidžiamumu pavojaus**. Neteisėtiems migrantams pranešant apie darbo teisės pažeidimus ir bendradarbiaujant su valdžios institucijomis, darbdaviai verčiami atsakyti už nesumokėtą darbo užmokestį, mokesčius ir socialines įmokas, prisidedama prie vienodų sąlygų darbo rinkoje užtikrinimo ir atskleidžiami darbuotojų išnaudojimo bei piktnaudžiavimo jų pažeidžiamumu atvejai.

Ir toliau reikia dėti pastangas, kad būtų įgyvendinti **direktyvos apsauginiai elementai**, ypač susiję su galimybe gauti informaciją, kreiptis į teismą ir susigrąžinti skolas bei gauti leidimą laikinai gyventi.

3.1. Galimybė gauti informaciją

Galimybė gauti informacijos apie savo teises, parama teikiant skundus bei teisinė pagalba yra **būtinos sąlygos, kad migrantai galėtų veiksmingai kreiptis į teismą**, ypač tie migrantai, kurie yra jų pažeidžiamumu piktnaudžiaujančių darbdavių aukos. Direktyvoje dėl sankcijų darbdaviams yra numatytos priemonės neteisėtiems migrantams, kurias taikant jie gali veiksmingai naudotis savo teisėmis, užtikrinant, kad jie būtų sistemingai informuojami apie savo teisę pateikti reikalavimą sumokėti nesumokėtą atlyginimą prieš įsigaliojant sprendimui grąžinti ir apie tai, kad jie gali susigrąžinti bet kokį nesumokėtą atlyginimą net jiems grįžus į

savo kilmės šalį ir gali tiesiogiai arba pasitelkdami trečiąsias šalis pateikti skundus dėl savo darbdavių (žr. 3.2 skirsnį). Todėl direktyva užtikrinama, kad ES dirbantys migrantai, neturintys teisės joje pasilikti, galėtų veiksmingai naudotis savo teisėmis ne tik būdami ES, bet prireikus ir užsienyje. Tokių teisių turi būti paisoma net ir tada, kai taikomos Grąžinimo direktyvoje [34] nustatytos grąžinimo procedūros, visų pirma užbaigus bendrą dirbančio migranto padėties vertinimą ir nustačius jo migracijos statusą.

Daugumoje valstybių narių teikiama **tik bendra informacija apie darbuotojų teises, o ne tikslinė informacija, svarbi konkrečiai dirbantiems neteisėtiems migrantams**. Kai kuriais atvejais **informacija yra ribota** ir apima tik sveikatos ir saugos darbe aspektus, bet neapima informacijos apie nesumokėtą darbo užmokestį. Be to, nors kitose valstybėse narėse[35] tikslinė informacija teikiama, tai dažnai daroma tik vykdant grąžinimo procedūrą[36]. Ši situacija **daro neigiamą poveikį neteisėtiems migrantams**, kurie nėra pakankamai informuoti apie galimybę pateikti skundą arba gauti nesumokėtą darbo užmokestį prieš grįžtant į savo kilmės šalį.

Direktyvoje nėra nustatyta taisyklių dėl informacijos teikimo neteisėtiems migrantams būdų, o nacionalinė praktika dėl to, **kada informacija turi būti teikiama, taip pat kas ir kada ją turi teikti** [37], skiriasi. Daugumoje valstybių narių darbo inspektoriai privalo informuoti darbuotojus apie jų teises ir tai yra geroji patirtis, kurią reikėtų taikyti visose valstybėse narėse. Tačiau yra ir kitų būdų. Pavyzdžiui, Austrijoje informacija teikiama dokumentų neturintiems darbuotojams skirtame centre, o Italijoje tai daroma užpildant specialią formą, kurioje paaiškinamos dirbančių neteisėtų migrantų teisės, įskaitant tai, kad darbdavys turi prievolę sumokėti nesumokėtus atlyginimus, pensijų ir socialinio draudimo įmokas, ir nurodoma, kaip imtis veiksmų prieš darbdavį. Tačiau tokia informacija nėra teikiama sistemingai ir yra prieinama tik tam tikromis užsienio kalbomis. Komisija skatins valstybes nares keistis geriausia praktika ir patirtimi, kad būtų gerinamas tokios informacijos teikimas dirbantiems neteisėtiems migrantams ir būtų didinamas jų informuotumas apie turimas teises ir galimybes.

Žemas neteisėtų migrantų žinių apie savo teises lygis yra vienas iš išnaudojimo darbe rizikos veiksnių, nes neteisėti migrantai gali nesugebėti patys nustatyti tokio pavojaus, o tai rodo, kad reikia **gerinti tai, kaip** darbo santykių tarpininkai, įdarbinimo įmonės ir vykdymo užtikrinimo institucijos (įskaitant darbo inspekcijas) neteisėtiems migrantams **teikia informaciją** apie jų teises ir apie tai, kur jie gali kreiptis dėl paramos ir teisių gynimo. Suinteresuotieji subjektai taip pat atkreipė dėmesį į tą pačią problemą ir su ja susijusį poreikį[38].

Tai, kad migrantams teikiama informacija dažnai yra ribota, teikiama nesistemingai ir ja nėra atsižvelgiama konkrečiai į dirbančių neteisėtų migrantų padėtį, **neigiamai veikia direktyvos**

[34] 2008 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/115/EB dėl bendrų nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių grąžinimo standartų ir tvarkos valstybėse narėse, OL L 348, 2008 12 24, p. 98.
[35] Austrijoje, Belgijoje, Čekijoje, Estijoje, Ispanijoje, Prancūzijoje, Lietuvoje, Liuksemburge, Latvijoje, Maltoje, Slovakijoje ir Slovėnijoje.
[36] Pvz., Kroatijoje, Kipre, Portugalijoje ir Slovakijoje.
[37] Europos migracijos tinklo apibendrinamoji ataskaita „Nelegalus trečiųjų šalių piliečių darbas Europos Sąjungoje“ (angl. *Illegal employment of Third Country Nationals in the European Union*) (2017 m.), p. 36.
[38] Tarptautinio bendradarbiavimo platformos dokumentų neturinčių migrantų problemai spręsti ir Europos profesinių sąjungų konfederacijos (ETUC) per tikslines konsultacijas pateikti atsiliepimai.

tikslą teikti objektyvią ir patikimą informaciją migrantams, kad jie galėtų pasinaudoti savo teisėmis. Tačiau valstybės narės apie pateiktų reikalavimų sumokėti nesumokėtą darbo užmokestį skaičių ir reikalavimų, išspręstų juos pateikusių asmenų naudai, skaičių, apie bylas prieš piktnaudžiaujančius darbdavius, iškeltas dirbančių neteisėtų migrantų pateiktos informacijos pagrindu, praneša nepakankamai, todėl šiuo etapu šių naujų įrodymų pagrįsti negalima.

3.2. Teisė kreiptis į teismą, darbo užmokestis ir leidimų laikinai gyventi išdavimas

Net jei dirbantys neteisėti migrantai yra informuoti apie savo teises, **nuo skundų** prieš darbdavius dėl nesumokėto darbo užmokesčio susigrąžinimo teikimo arba informacijos apie galimus išnaudojimo atvejus **teikimo juos gali atgrasyti** galimybė būti grąžintiems, prarasti pajamas ir, kai kuriais atvejais, atsakomieji darbdavių veiksmai. Siekiant išvengti, kad tokios aplinkybės trukdytų tinkamai pasinaudoti teise kreiptis į teismą, pagal Direktyvą dėl sankcijų darbdaviams reikalaujama sukurti **specialias priemones, kuriomis naudodamiesi neteisėti migrantai galėtų** tiesiogiai arba pasitelkdami trečiąsias šalis (pvz., profesines sąjungas, darbuotojų asociacijas ir nevyriausybines organizacijas) **teikti skundus** kompetentingoms institucijoms, įskaitant atvejus, kai jų jau nebėra valstybėje narėje[39]. Paramą iš šių trečiųjų šalių dirbantys neteisėti migrantai taip pat gali gauti vykstant administracinių arba civilinių bylų nagrinėjimui[40]. Šiomis priemonėmis taip pat gali būti remiamas Nusikaltimų aukų teisių direktyvos [41] įgyvendinimas ir užtikrinama, kad neteisėtiems migrantams, kurie yra nusikaltimų aukos, visų pirma nusikaltimų, apibrėžtų Direktyvoje dėl sankcijų darbdaviams, nebūtų atimta teisė kreiptis į teismą[42].

Veiksmingai skundų teikimo tvarkai sukurti valstybės narės pasirinko skirtingus būdus. Iš Tarptautinio bendradarbiavimo platformos dokumentų neturinčių migrantų problemai spręsti atlikto tyrimo[43] matyti, kad 13 valstybių narių[44] (iš 15 tyrime nagrinėjamų) yra nustatytas civilinis procesas ir administracinės procedūros, kurias taikydami darbuotojai gali pateikti reikalavimus sumokėti nesumokėtą darbo užmokestį, o 11 valstybių narių[45] yra įsteigta ir tikrinimo įstaiga, kompetentinga priimti atskirų darbuotojų skundus dėl nesumokėto darbo užmokesčio. Praktikoje taip pat matyti, kad, nors dvidešimtyje valstybių narių migrantai, kurie, kaip nustatyta, dirba nelegaliai (nepriklausomai nuo to, ar jie valstybėje narėje gyvena teisėtai ar neteisėtai), gali pateikti reikalavimus kompensuoti nesumokėtą darbo užmokestį

[39] Tik Maltoje reikalaujama, kad trečiosios šalies pilietis teikiant skundą dalyvautų asmeniškai.
[40] Bulgarijoje, Kipre, Estijoje, Maltoje, Slovakijoje, Suomijoje ir Švedijoje reikia gauti trečiosios šalies piliečio leidimą veikti jo vardu.
[41] 2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/29/ES, kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai ir kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2001/220/TVR, OL L 315, 2012 11 14.
[42] Pagal Nusikaltimų aukų teisių direktyvą aukų teisės taikomos aukoms jų nediskriminuojant, nepriklausomai nuo jų gyventojo statuso.
[43] Tarptautinio bendradarbiavimo platformos dokumentų neturinčių migrantų problemai spręsti tyrimas „Darbuotojas yra darbuotojas. Kaip užtikrinti, kad dirbantys dokumentų neturintys migrantai galėtų kreiptis į teismą“ (angl. *A worker is a worker: How to Ensure that Undocumented Migrant Workers Can Access Justice*), (2020 m), p. 21–22.
[44] Austrijoje, Belgijoje, Bulgarijoje, Kipre, Čekijos Respublikoje, Prancūzijoje, Vokietijoje, Graikijoje, Italijoje, Liuksemburge, Nyderlanduose, Portugalijoje ir Ispanijoje.
[45] Belgijoje, Bulgarijoje, Kipre, Čekijos Respublikoje, Prancūzijoje, Graikijoje, Italijoje, Liuksemburge, Nyderlanduose, Portugalijoje ir Ispanijoje.

tomis pačiomis sąlygomis kaip ir asmenys, dirbantys pagal oficialią darbo sutartį[46], praktikoje **skundų teikimo tvarka galėtų būti veiksmingesnė**[47]. Iš Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros ataskaitos[48] matyti, kad kai kuriose valstybėse narėse neteisėtai esantys migrantai nesinaudoja esamomis skundų teikimo sistemomis. Taip gali būti dėl įvairių priežasčių: paskatų darbuotojams pranešti apie pažeidimus trūkumo; ribotos informacijos apie turimas teises ir esamą skundų teikimo tvarką; ekonominių kliūčių, kaip antai profesinių sąjungų, padedančių tik nariams, narystės mokesčių; ir labiausiai dėl baimės būti aptiktam, sulaikytam ir grąžintam.

Valdžios institucijų bendradarbiavimas su socialiniais partneriais ir nevyriausybinėmis organizacijomis yra labai svarbus siekiant sudaryti palankesnes sąlygas teikti skundus, nes jos dažnai tiesiogiai bendrauja su darbuotojais ir gali didinti jų informuotumą, neteisėtus migrantus informuoti apie jų teises, stiprinti tarpusavio pasitikėjimą ir padėti darbuotojams nustatyti nedeklaruojamo darbo ir išnaudojimo darbe atvejus, kad jie galėtų pateikti skundus. Socialinių partnerių ir nevyriausybinių organizacijų vaidmuo taip pat labai svarbus siekiant sudaryti palankesnes sąlygas teikti skundus, atskleisti išnaudojimo atvejus ir sumažinti neteisėtų migrantų baimę dėl grąžinimo tvarkos taikymo, jei jie būtų aptikti migracijos institucijų. Daugumoje valstybių narių šioms suinteresuotosioms šalims, visų pirma profesinėms sąjungoms, teisės aktais suteikiamas svarbus vaidmuo[49] įgyvendinant nacionalinę skundų teikimo tvarką.

Be sunkumų teikiant skundus, neteisėti migrantai taip pat susiduria su kliūtimis siekdami susigrąžinti nesumokėtą atlyginimą. Nors direktyvoje numatyta prezumpcija, kad darbo užmokestis turėtų būti bent ne mažesnis už minimalųjį darbo užmokestį[50], o darbo santykių trukmė – ne trumpesnė nei trys mėnesiai, suinteresuotieji subjektai nurodo **keletą nuostatų dėl minimaliojo darbo užmokesčio praktinio įgyvendinimo spragų**. Taip yra, pavyzdžiui, dėl to, kad darbo inspekcijos arba specialistai, padedantys dirbantiems neteisėtiems migrantams ir juos konsultuojantys, nėra pakankamai susipažinę su atitinkamomis nuostatomis. Praktiškai neteisėti migrantai gali susidurti su situacijomis, kai mažiausiai trijų mėnesių darbo prezumpcija interpretuojama taip, kad tai nebūtinai turi būti darbas visą darbo laiką[51], ir tuomet reikia pateikti įvairių įrodymų apie dirbtas valandas, pavyzdžiui, pranešimų, nuotraukų ar liudijimų[52]. Be to, dėl teismo proceso trukmės arba išlaidų, kliūčių atsidaryti banko sąskaitas teisėtai negyvenant šalyje, darbdavių naudojamų strategijų, kuriomis jie siekia išvengti mokėjimų[53], sunkumų gauti finansavimą, jei darbdavys nemokus[54], arba dėl

[46] Europos migracijos tinklo apibendrinamoji ataskaita „Nelegalus trečiųjų šalių piliečių darbas Europos Sąjungoje“ (2017 m.).
[47] Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros ataskaita „Neteisėtų migrantų apsauga nuo išnaudojimo darbe. Direktyvos dėl sankcijų darbdaviams vaidmuo“ (2021 m.), p. 12.
[48] *Idem*, p. 5.
[49] Remiantis Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros turima informacija, visos ES valstybės narės, išskyrus Italiją, Maltą, Slovėniją ir Suomiją.
[50] Trečiosios šalies pilietis, neteisėtai esantis kai kuriose valstybėse narėse, pavyzdžiui, Bulgarijoje, Kipre, Vokietijoje, Graikijoje, Ispanijoje, Prancūzijoje, Vengrijoje, Italijoje, Portugalijoje, Slovėnijoje, Slovakijoje ir Rumunijoje, prilyginamas teisėtam darbuotojui minimaliojo darbo užmokesčio atžvilgiu.
[51] Pavyzdžiui, Vokietijoje ir Austrijoje.
[52] Remiantis Europos profesinių sąjungų konfederacijos (ETUC) pateiktais atsiliepimais.
[53] Pavyzdžiui, pakeisti įmonės struktūrą arba uždaryti verslą ir perkelti savo turtą oficialiai nepranešus apie bankrotą, arba tiesiog atsisakyti mokėti.

grąžinimo neteisėti migrantai, siekdami faktiškai gauti darbo užmokesčio mokėjimus, susiduria su sunkumais.

Nors pagal direktyvą nelegaliai įdarbinti trečiųjų šalių piliečiai gali reikalauti išmokėti nesumokėtą atlyginimą grįžę į savo kilmės šalį, atrodo, kad **tvarkos, kuria būtų sudaromos palankesnės sąlygos asmenims, kurie nebėra valstybėje narėje, susigrąžinti nesumokėtą atlyginimą, nėra** ir tik nedaugelis valstybių narių turi specialią nesumokėto atlyginimo susigrąžinimo tvarką[55]. Vis dėlto, siekiant užtikrinti, kad neteisėti migrantai, kurie išvyksta prieš pasibaigiant bylos dėl jiems nesumokėto darbo užmokesčio susigrąžinimo nagrinėjimo procedūrai, nebūtų diskriminuojami jiems naudojantis savo teisėmis, labai svarbu sukurti veiksmingą tvarką. Belgijoje tais atvejais, kai darbo inspektoriai nustato, kad darbo užmokestis nebuvo tinkamai sumokėtas, bet darbuotojas nėra iškart pasiekiamas arba yra išvykęs iš šalies, darbdavys privalo darbo užmokestį sumokėti į Federalinį indėlių ir konsignacijų fondą. Tačiau nėra departamento arba administracijos, įpareigotos grąžinti nesumokėtą darbo užmokestį arba apie tai informuoti migrantą. Prancūzijoje tais atvejais, kai neteisėtas migrantas yra sulaikytas arba jau yra išvykęs iš šalies, darbo užmokestis deponuojamas Imigracijos ir integracijos tarnyboje, o tada išmokamas migrantui. Be to, Imigracijos ir integracijos tarnyba, bendradarbiaudama su mokesčių departamentu, turi teisę išieškoti darbo užmokestį iš darbdavio, jei jis per 30 dienų jo nesumoka migrantui.

Siekiant **apsaugoti sunkaus išnaudojimo aukas ir vaikus**, sudaryti palankesnes sąlygas skundams teikti, kad šie sunkūs nusikaltimai būtų nustatyti ir už juos būtų nubausta, ir sudaryti palankesnes sąlygas susigrąžinti nesumokėtą darbo užmokestį, pagal direktyvos 6 straipsnio 5 dalį valstybėms narėms leidžiama neteisėtiems migrantams **suteikti leidimus laikinai gyventi**, atsižvelgiant į atitinkamo tyrimo ar baudžiamojo proceso trukmę arba norą bendradarbiauti su valdžios institucijomis[56]. Šie leidimai gali būti pratęsti iki tol, kol gaunamas nesumokėtas atlyginimas[57]. Tokie leidimai paprastai išduodami laikotarpiui nuo 6 mėnesių iki vienų metų ir gali būti pratęsti[58]. Keliose valstybėse narėse[59] leidimas laikinai gyventi gali būti pratęstas tol, kol nukentėjusiajam sumokamas jam priklausantis darbo užmokestis, tačiau trūksta informacijos apie tai, kaip dažnai ši nuostata taikoma.

Daugiau nei pusėje valstybių narių[60] taikomi nacionalinės teisės aktai, kuriuose numatyta suteikti specialius leidimus laikinai gyventi ypatingai išnaudojamo darbo sąlygų aukoms, o kitose valstybėse narėse jie suteikiami prekybos žmonėmis atvejais. Tačiau tik penkios valstybės narės[61] pranešė, kad 2018 ir 2019 m. neteisėtiems migrantams dėl išnaudojamo

[54] Dažnai pirmiausia valstybė susigrąžina nesumokėtas mokesčių ir socialinio draudimo įmokas, net jei tai reiškia, kad darbuotojas negaus savo darbo užmokesčio.
[55] Remiantis Europos migracijos tinklo apibendrinamąja ataskaita „Nelegalus trečiųjų šalių piliečių darbas Europos Sąjungoje“ (angl. *Illegal employment of Third Country Nationals in the European Union*) (2017 m.), tik Belgija, Graikija ir Prancūzija pranešė turinčios tokias tvarkas.
[56] Direktyvos 13 straipsnio 4 dalis.
[57] Direktyvos 6 straipsnio 5 dalis.
[58] Leidimai laikinai gyventi Kipre, Vengrijoje, Italijoje, Rumunijoje ir Švedijoje suteikiami šešiems mėnesiams (su galimybe pratęsti), Vokietijoje ir Kroatijoje – vieniems metams, o Slovakijoje – trims mėnesiams (su galimybe pratęsti).
[59] Estijoje, Suomijoje, Vokietijoje, Lenkijoje, Rumunijoje, Slovėnijoje ir Švedijoje.
[60] Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros ataskaita „Neteisėtų migrantų apsauga nuo išnaudojimo darbe. Direktyvos dėl sankcijų darbdaviams vaidmuo“ (2021 m.).
[61] Čekija, Vokietija, Prancūzija, Lenkija ir Švedija.

darbo sąlygų suteikė tokius leidimus. Daugiausia leidimų suteikė Prancūzija, po to Švedija, Čekija, Vokietija ir Lenkija. Švedija taip pat pranešė išdavusi leidimus gyventi nelegaliai dirbantiems nepilnamečiams.

Nors Direktyva dėl sankcijų darbdaviams turėjo **teigiamą poveikį** šioje srityje, nes ja buvo nustatyta speciali skundų teikimo tvarka ir suteikta galimybė išduoti leidimus laikinai gyventi, konsultacijos su suinteresuotaisiais subjektais rodo, kad išnaudojimą darbe patyrę neteisėti migrantai praktikoje susiduria su **sunkumais, susijusiais su leidimų gyventi šalyje procedūromis** arba leidimų suteikimo sąlygomis. Suinteresuotieji subjektai praneša, kad aukos neturi galimybės gauti informacijos ir teisinių konsultacijų dėl galimybių gauti leidimą ir dėl paraiškos arba prašymo leidimui gauti teikimo procedūros, informacijos apie tai, kad leidimai dažnai suteikiami pateikus kaltinimus atitinkamiems darbdaviams ir su sąlyga, kad auka dalyvaus baudžiamajame procese, nors pagal direktyvą to nereikalaujama.

3.3. Veiksmai migrantų teisių apsaugai gerinti

Galimybė gauti informaciją, kreiptis į teismą, susigrąžinti nesumokėtą darbo užmokestį ir palankesnės sąlygos skundams teikti yra direktyvos apsaugos priemonių, kuriomis siekiama ištaisyti neteisėtų migrantų patiriamą neteisybę, pagrindas. Iš netiesioginių įrodymų ir suinteresuotųjų šalių ataskaitų matyti, kad neteisėtiems migrantams **trūksta galimybių veiksmingai gauti informacijos ir taikyti skundų teikimo tvarką**. Duomenų apie skundų teikimo tvarkos taikymą ir leidimų laikinai gyventi suteikimą trūkumas neleidžia padaryti tvirtų išvadų šiuo klausimu.

Taikant veiksmingą skundų teikimo tvarką valdžios institucijos gali planuoti ir tikslingiau nukreipti darbo inspekcijų veiklą, bendradarbiaudamos su dirbančiais neteisėtais migrantais ir trečiosiomis šalimis kelti bylas, kuriose prieš piktnaudžiaujančius darbdavius turima svarių argumentų, ir galiausiai užtikrinti, kad tie darbdaviai atsakytų už savo veiksmus. Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad ši **skundų teikimo tvarka būtų lengvai taikoma**, ir atsižvelgti į konfidencialumą, kuris galėtų paskatinti dirbančius neteisėtus migrantus teikti skundus ir atskleisti išnaudojimo atvejus. Valstybės narės turėtų nustatyti **saugaus pranešimų teikimo politiką arba protokolus**, siekdamos užtikrinti, kad dirbantys neteisėti migrantai galėtų pranešti apie pažeidimus padariusius darbdavius ir bendradarbiauti su teisėsaugos institucijomis nerizikuodami, kad jų migrantų statusas paveiks jų teisių įgyvendinimą. Pasitelkdama Komisijos įsteigtą neteisėtos migracijos ekspertų grupę, skirtą Direktyvos dėl sankcijų darbdaviams klausimams spręsti, Komisija skatins **keistis gerąja patirtimi, kad būtų nustatyta veiksminga tvarka**, skirta susigrąžinti nesumokėtą darbo užmokestį, gauti atlygį ir teikti skundus, atsižvelgiant į poreikį taikyti saugaus pranešimų teikimo politiką arba protokolus, be kita ko, migrantui grįžus į savo gimtąją šalį.

Socialiniai partneriai ir nevyriausybinės organizacijos taip pat atlieka pagrindinį vaidmenį propaguojant ir įgyvendinant Direktyvoje dėl sankcijų darbdaviams numatytas apsaugos priemones ir didesniu mastu vykdant neteisėtų migrantų informavimo veiklą. Komisija stiprins **dialogą su socialiniais partneriais** ir nevyriausybinėmis organizacijomis, atstovaujančiomis dokumentų neturintiems darbuotojams, ir plėtodama šią veiklą bendradarbiaus su Europos platforma nedeklaruojamo darbo problemai spręsti.

Būtina **gerinti nelegalių darbuotojų galimybes gauti objektyvią ir sistemingą informaciją** apie jų teises ir apie paramos gavimo bei žalos atlyginimo tvarką. Naudodamos gautas ES

lėšas, valstybės narės, bendradarbiaudamos su verslo asociacijomis, profesinėmis sąjungomis ir nevyriausybinėmis organizacijomis, turėtų **rengti** dirbantiems neteisėtiems migrantams skirtas **informavimo ir informuotumo didinimo kampanijas**. Bendradarbiaudama su Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra, Komisija parengs inspektoriams skirtus mokymus siekdama, kad dirbantiems neteisėtiems migrantams būtų teikiama informacija apie jų teises ir apie tai, kaip pateikti reikalavimus pagal atlyginimo susigrąžinimo tvarką, be kita ko, grįžus į savo gimtąją šalį.

Komisija:

- rems keitimąsi gerąja patirtimi, susijusia su veiksminga skundų teikimo tvarka ir praktiniu politikos arba protokolų įgyvendinimu, kad būtų sudarytos palankesnės sąlygos dirbančių neteisėtų migrantų dalyvavimui teisėsaugos veikloje;
- pradės dialogą su socialiniais partneriais, darbdavių asociacijomis, profesinėmis sąjungomis ir nevyriausybinėmis organizacijomis, naudodamasi Europos platformos nedeklaruojamo darbo problemai spręsti ekspertinėmis žiniomis;
- rems dirbantiems neteisėtiems migrantams skirtas informavimo ir informuotumo didinimo kampanijas, susijusias su jų teisėmis, bendradarbiaudama su verslo asociacijomis, profesinėmis sąjungomis ir nevyriausybinėmis organizacijomis.

Valstybės narės turėtų:

- gerinti galimybes pateikti skundą, siekdamos paskatinti neteisėtus migrantus teikti skundus nelegalaus darbo ir išnaudojimo atvejais;
- nustatyti saugaus pranešimų teikimo politiką arba protokolus, skirtus dirbantiems neteisėtiems migrantams, kad jie galėtų bendradarbiauti su teisėsaugos institucijomis nerizikuodami, kad jų migrantų statusas darys poveikį jų teisių įgyvendinimui;
- remti profesines sąjungas ir pilietinės visuomenės organizacijas, dirbantiems neteisėtiems migrantams teikiančias informaciją ir konsultacijas, teisinę pagalbą ir kitas paslaugas.

4. Patikrinimai

4.1. Valstybių narių atliekami patikrinimai

Patikrinimai yra **svarbiausia priemonė** siekiant nustatyti neteisėtus migrantus įdarbinančius darbdavius ir išnaudojimo atvejus. Remiantis patikrinimų rezultatais, darbdaviai gali būti patraukti atsakomybėn ir jiems gali būti taikomos sankcijos, taip pat gali būti įgyvendinamos priemonės, būtinos siekiant apsaugoti išnaudojamus dirbančius neteisėtus migrantus. Direktyvos 13 straipsnio 1 dalyje numatytas reikalavimas valstybėms narėms užtikrinti, kad būtų vykdomi veiksmingi ir tinkami patikrinimai, pagrįsti rizikos vertinimais, kuriais nustatomi veiklos sektoriai, kuriuose rizika didžiausia, nes jų nevykdant neįmanoma pasiekti Direktyvos dėl sankcijų darbdaviams tikslų.

Atsižvelgiant į tai, kad direktyvoje nepateikiama veiksmingų ir tinkamų patikrinimų apibrėžtis, valstybių narių praktika skiriasi ir pastebimi **keli veiksniai, ribojantys patikrinimų veiksmingumą**: sunkumai nustatant ekonomikos sektorius, kuriuose didžiausia

nelegalaus darbo rizika, mažas valstybėse narėse vykdomų patikrinimų skaičius (įskaitant sektorius, kuriuose nelegalaus darbo rizika didžiausia), nepakankami ištekliai ir sunkumai bendradarbiaujant su per patikrinimus identifikuotais išnaudojamais migrantais.

Kaip jau minėta, valstybių narių pateikti **patikrinimų duomenys turi didelių spragų**. Be to, kad patikrinimai būtų veiksmingi, jie turi būti atliekami tikslingai, daugiausia dėmesio skiriant **sektoriams, kuriuose valstybėse narėse kyla didžiausia nelegalaus darbo rizika**. Tose srityse patikrinimai yra dar reikalingesni. Valstybės narės atlieka rizikos vertinimus, kad nustatytų tokias rizikos sritis[62], naudodamosi nacionalinėmis gairėmis arba metiniais veiksmų planais, surinktais duomenimis ir ankstesnių patikrinimų rezultatais, skundais, pranešimais ir kitų nacionalinių institucijų prašymais. Atrodo, kad sektoriai, kuriuose nelegalaus darbo poveikis yra didžiausias, daugelyje valstybių narių yra panašūs ir paprastai tai yra **darbui imlūs sektoriai, kuriuose naudojama žemos kvalifikacijos darbo jėga ir (arba) darbas yra menkai apmokamas** ir jiems būdinga didelė darbuotojų kaita. Dažniausi rizikos sektoriai yra žemės ūkis, statyba, gamyba, priežiūra namuose ir socialinė parama, apgyvendinimo ir maitinimo paslaugos[63]. Tačiau savo ataskaitose Komisijai kelios valstybės narės[64] nenurodo rizikos sektorių, o tai rodo poreikį geriau nustatyti patikrinimų prioritetus. Nors paprastai rizikos sektoriuose laikui bėgant išlaikomas stabilumas, dėl pokyčių ekonomikoje gali atsirasti naujų sektorių, kuriuose gali būti susiduriama su nelegalaus darbo rizika, pavyzdžiui, **platformų ekonomika**. Todėl valstybės narės turėtų reguliariai atnaujinti informaciją apie nustatytus rizikos sektorius.

Mažai tikėtina, kad taikant esamą sistemą atliktų patikrinimų skaičius atgrasytų darbdavius nuo neteisėtų migrantų įdarbinimo. Tikrinamų darbdavių, vykdančių veiklą sektoriuje, kuriame atliekami patikrinimai, dalis paprastai yra labai maža, todėl darbdaviai gali manyti, kad naudojant nelegalų darbą gauta ekonominė nauda yra didesnė už tikimybę, kad jis bus nustatytas atliekant patikrinimus. Iš 3 ir 4 lentelių, kuriose pateikiama informacija apie valstybių narių visuose sektoriuose atliktus patikrinimus[65], matyti, kad valstybių narių tikrinimo pastangos labai skiriasi. Pavyzdžiui, 2019 m. Bulgarijoje, Estijoje, Prancūzijoje, Latvijoje, Nyderlanduose ir Švedijoje buvo tikrinama **mažiau nei 1 proc. visų sektorių darbdavių**, trylikoje valstybių narių buvo tikrinama 1–10 proc. darbdavių[66], Austrijoje buvo tikrinama 14,5 proc. visų darbdavių, o Slovėnijoje ir Slovakijoje – daugiau kaip 30 proc. visų darbdavių. Iš Komisijos turimos informacijos matyti, kad daugumoje valstybių narių atliekant patikrinimus **nėra daugiausia dėmesio skiriama rizikos sektoriams**, o tai neatitinka direktyvoje numatyto reikalavimo. Be to, valstybės narės ir kiti suinteresuotieji subjektai[67] praneša, kad darbo inspekcijoms **dažnai trūksta darbuotojų ir išteklių**, o tai turi įtakos atliekamų patikrinimų skaičiui ir dažnumui.

[62] Europos migracijos tinklo apibendrinamoji ataskaita „Nelegalus trečiųjų šalių piliečių darbas Europos Sąjungoje“ (angl. *Illegal employment of Third Country Nationals in the European Union*) (2017 m.), p. 20.
[63] *Idem* p. 14–15.
[64] Čekija, Estija, Lietuva, Malta ir Rumunija.
[65] Portugalija duomenis pateikia tik apie rizikos sektorius (žemės ūkio, miškininkystės, žuvininkystės, statybos ir apgyvendinimo bei maitinimo paslaugų).
[66] Belgijoje, Čekijoje, Vokietijoje, Graikijoje, Ispanijoje, Kroatijoje, Vengrijoje, Italijoje, Lietuvoje, Maltoje, Lenkijoje, Rumunijoje ir Suomijoje.
[67] Europos profesinių sąjungų konfederacijos (ETUC) per tikslines konsultacijas pateikti atsiliepimai ir valstybių narių atstovų per 2021 m. vasario mėn. įvykusį nacionalinių informacijos centrų susitikimą dėl neteisėto migrantų gabenimo pateikti atsiliepiamai.

Be nelegalaus darbo atvejų nustatymo, patikrinimais taip pat sudaromos sąlygos **nustatyti pažeidžiamumo ir išnaudojimo atvejus**, ypač susijusius su vaikų teisėmis, pagrindiniais darbo standartais ir lyčių lygybe. Be to, suinteresuotieji subjektai[68] pabrėžia, kad pranešti apie savo padėtį per patikrinimus išnaudojami darbuotojai bijo dėl sulaikymo ir grąžinimo pavojaus, ypač tais atvejais, kai patikrinimus bendrai atlieka darbo inspekcija ir policija arba imigracijos institucijos. Todėl suinteresuotieji subjektai propaguoja darbo inspekcijų ir teisėsaugos ir (arba) imigracijos veiklos atskyrimą sukuriant „užkardą“, kuria būtų užtikrinama, kad patikrinimų metu identifikuoti neteisėti migrantai nebūtų perduodami imigracijos institucijoms, kad šios atliktų grąžinimo procedūrą. Be to, Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra pažymi, kad patikrinimais, kuriuos bendrai atlieka darbo institucijos ir kovos su prekyba žmonėmis padaliniai arba kiti specializuoti padaliniai, apmokyti išnaudojimo darbe klausimais, gali būti **sudarytos sąlygos identifikuoti migrantus, kurie yra išnaudojimo darbe arba prekybos žmonėmis aukos**.

Įgyvendinant tvarką, skirtą sudaryti palankesnes sąlygas skundų prieš darbdavius teikimui pasitelkiant trečiąsias šalis, kaip antai profesines sąjungas arba nevyriausybines organizacijas, siekiama užtikrinti, kad išnaudojimo atvejai būtų atskleisti ir apie juos būtų pranešama kompetentingoms institucijoms. Veiksmingas jos įgyvendinimas yra itin svarbus (žr. 3.2 skirsnį) siekiant užtikrinti, kad dirbantys neteisėti migrantai galėtų įgyvendinti savo teises nesibaimindami, kad jiems bus pritaikytos grąžinimo procedūros. Be to, kai kurios valstybės narės ėmėsi papildomų priemonių, kad sudarytų palankesnes sąlygas pranešti apie išnaudojimą. Pavyzdžiui, Nyderlanduose įgyvendinama vadinamoji „laisvas užėjau, laisvas išėjau“ (angl. *free-in, free-out*) politika[69], kurią taikant neteisėti migrantai gali pranešti policijai apie nusikaltimą ir nebūti suimti arba grąžinti, neatsižvelgiant į nusikaltimo, apie kurį pranešta, rūšį. Ispanijoje įsteigtos specialios policijos pajėgos, kurioms pavesta teikti pagalbą migrantams, įskaitant neteisėtus migrantus, jiems teikiant informaciją apie jų teises, patariant, kaip įteisinti savo statusą, ir padedant teikti skundus prieš darbdavius ir kitus asmenis dėl netinkamo elgesio ir išnaudojimo nerizikuojant, kad jie bus grąžinti.

4.2. Patikrinimų veiksmingumo didinimo veiksmai

Kad patikrinimai būtų veiksmingi nustatant nelegalų darbą ir užtikrinant neteisėtų migrantų apsaugą, valstybės narės turėtų garantuoti, kad jie būtų vykdomi tuose ekonomikos sektoriuose, kuriuose nelegalaus darbo rizika didžiausia, kad jų metu būtų patikrinama daug tokiuose sektoriuose veikiančių darbdavių ir kad jie būtų atliekami reguliariai. Dėl šios priežasties visos valstybės narės turėtų **atlikti išsamius ir reguliarius rizikos vertinimus**, taip pat atsižvelgdamos į naujas ir besiformuojančias ekonomikos sritis, pavyzdžiui, platformų ekonomiką, kad nustatytų rizikos sektorius ir apie juos praneštų Komisijai.

Komisija, glaudžiai bendradarbiaudama su valstybėmis narėmis ir socialiniais partneriais, skatins nacionalinių darbo inspekcijų **keitimąsi geriausia patirtimi, susijusia su**

[68] *Idem*.
[69] Ji grindžiama nacionalinės policijos vidaus politikos dokumentu ir su Nyderlandų parlamentu pasirašytu susitarimo memorandumu.

patikrinimais, rizikos vertinimu ir bendradarbiavimu, be kita ko, informacija, susijusia su vadinamaisiais **realistiškais atgrasymo tikslais**, kurie nustatomi metiniams patikrinimams valstybių narių identifikuotuose rizikos sektoriuose.

Siekdama palengvinti išnaudojimo atvejų ir prekybos žmonėmis aukų nustatymą patikrinimų metu ir padėti valstybėms narėms įgyvendinti direktyvoje nustatytus įpareigojimus, Komisija, bendradarbiaudama su Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra ir remdamasi Europos platformos nedeklaruojamo darbo problemai spręsti ekspertinėmis žiniomis, struktūrinėmis priemonėmis skatins keistis patirtimi, pavyzdžiui, susijusia su **bendrais darbo institucijų ir specializuotų išnaudojimo darbe padalinių patikrinimais**. Be to, valstybės narės **darbo inspektoriams turėtų rengti mokymus**, susijusius su dirbančių neteisėtų migrantų teisėmis, nustatytomis Direktyvoje dėl sankcijų darbdaviams, ir su išnaudojimo bei prekybos žmonėmis atvejų nustatymu. Komisija taip pat išnagrinės galimybes prireikus remti valstybes nares rengiant mokymus bendradarbiaujant su Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra.

Komisija:

- glaudžiai bendradarbiaus su valstybėmis narėmis, kad būtų nustatyti galimi metiniai darbdavių, veikiančių rizikos sektoriuose, patikrinimų tikslai;
- skatins inspekcijų keitimąsi gerąja patirtimi, susijusia su patikrinimais, rizikos sektorių nustatymu ir bendradarbiavimu, remdamasi Europos platformos nedeklaruojamo darbo problemai spręsti ekspertinėmis žiniomis;
- skatins keistis gerąja patirtimi, susijusia su išnaudojimo ir prekybos žmonėmis aukų nustatymu, be kita ko, vykdant bendrus patikrinimus su specialiais padaliniais;
- išnagrinės galimybę remti valstybes nares rengiant darbo inspektorių mokymus bendradarbiaujant su Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra.

Valstybės narės turėtų:

- užtikrinti, kad patikrinimai būtų atliekami tuose ekonomikos sektoriuose, kuriuose susiduriama su didžiausia nelegalaus darbo rizika, jų metu būtų tikrinama didelė tokiuose sektoriuose veikiančių darbdavių dalis ir jie būtų atliekami reguliariai;
- atlikti išsamius ir reguliarius rizikos vertinimus, taip pat atsižvelgdamos į naujas ir besiformuojančias ekonomikos sritis, pavyzdžiui, platformų ekonomiką, kad būtų nustatyti rizikos sektoriai ir apie juos būtų pranešta Komisijai;
- rengti mokymus darbo inspektoriams, susijusius su dirbančių neteisėtų migrantų teisėmis, nustatytomis Direktyvoje dėl sankcijų darbdaviams, ir su išnaudojimo bei prekybos žmonėmis atvejų nustatymu.

5. Didelės informacijos spragos

Direktyvoje nustatytas reikalavimas valstybėms narėms kasmet pranešti Komisijai apie atliktų patikrinimų skaičių ir jų rezultatus[70], darbdavių sumokėtas darbo užmokesčio skolas, kitas taikytas priemones ir palankesnių sąlygų pateikti skundus sudarymą[71]. Ši informacija yra labai svarbi vertinant, kaip įgyvendinamos direktyvoje numatytos priemonės ir kokios jų

[70] Direktyvos 14 straipsnis.
[71] Direktyvos 16 straipsnio 2 dalis.

įgyvendinimo pasekmės. Tačiau valstybių narių teikiama informacija labai ribota ir nelygiavertė, todėl duomenys apie patikrinimus ir jų rezultatus, finansinių ir baudžiamųjų sankcijų taikymą ir iškeltų baudžiamųjų bylų skaičių, taip pat apie skundų teikimo tvarkos taikymą ir rezultatus, turi didelių spragų.

Taip pat trūksta išsamių ir patikimų duomenų ir informacijos apie **skundų teikimo tvarkos taikymą ir jo rezultatus**, taip pat valstybės narės nepakankamai praneša apie pateiktų **reikalavimų sumokėti nesumokėtą darbo užmokestį** skaičių ir reikalavimų, išspręstų juos pateikusių asmenų naudai, skaičių bei piktnaudžiaujantiems darbdaviams iškeltas bylas. Nė viena valstybė narė neturi centralizuotai susistemintų duomenų apie neteisėtų migrantų pateiktų ir jų naudai išspręstų skundų dėl jiems priklausančio darbo užmokesčio sumokėjimo skaičių. Todėl, net jei reikalavimai išnagrinėjami juos pateikusių asmenų naudai, dažnai nežinoma, ar darbuotojams galiausiai išmokamas jiems priklausantis atlyginimas, nes darbdaviai dažnai paskelbia bankrotą arba dingsta. Neturint išsamios pateiktų skundų skaičiaus ir jų rezultatų apžvalgos, sunku padaryti išvadas apie tai, kiek veiksmingai valstybėse narėse naudojama teisė kreiptis į teismą ir taikoma skundų teikimo tvarka, kaip dažnai ši tvarka taikoma ir ar jos taikymas naudingas.

Dėl patikimos ir išsamios informacijos trūkumo **sunku galutinai įvertinti, ar direktyva turėjo įtakos** atgrasant nuo nelegalaus darbo naudojimo ir mažinant jo paplitimą ir ar valstybėse narėse taikomos baudžiamosios sankcijos yra veiksmingos, proporcingos ir atgrasančios. Geriau renkant informaciją būtų sudaromos galimybės kurti veiksmingesnę vykdymo užtikrinimo strategiją tiek nacionaliniu, tiek ES lygmeniu.

Siekiant **užpildyti dideles duomenų spragas ir sudaryti sąlygas patikimai įvertinti** Direktyvos dėl sankcijų darbdaviams poveikį ir veiksmingumą, reikia gerinti tai, kaip nacionalinės valdžios institucijos teikia informaciją. Pirmiausia, kad įvykdytų savo pareigą, kylančią iš direktyvos 16 straipsnio 2 dalies reikalavimų, valstybės narės turi laiku pateikti išsamią ir palyginamą informaciją. Siekdama padėti valstybėms narėms vykdyti pareigą teikti informaciją, Komisija, padedama Europos migracijos tinklo, **sukurs IT ataskaitų teikimo sistemą ir duomenų bazę**. Taikant tokią sistemą bus sudarytos palankesnės sąlygos iš nacionalinių institucijų rinkti informaciją, susijusią su darbdaviams taikomomis finansinėmis, baudžiamosiomis ir kitomis sankcijomis, skundų teikimo tvarkos taikymu, be kita ko, pateiktų skundų skaičiumi ir jų rezultatais, reikalavimais sumokėti atlyginimą ir jų sumokėjimu, suteiktais laikinais leidimais gyventi, taip pat informaciją apie atliktus patikrinimus ir jų rezultatus. Bendradarbiaudama su valstybėmis narėmis, Komisija nustatys aiškius **ataskaitų teikimo kriterijus ir reikalavimus**, kad būtų užtikrintas nuoseklumas ir aukšta informacijos kokybė ir kad duomenys būtų išsamūs, palyginami ir pateikti laiku.

Komisija:

- padedama Europos migracijos tinklo sukurs IT ataskaitų teikimo sistemą ir duomenų bazę, skirtą informacijai ir duomenims apie taikomas sankcijas, apsaugos priemones ir patikrinimus rinkti;
- bendradarbiaudama su valstybėmis narėmis, nustatys aiškius ataskaitų teikimo kriterijus ir reikalavimus.

Valstybės narės turėtų:

- kasmet ir laiku pranešti apie atliktus patikrinimus ir jų rezultatus (pvz., bendrą iškeltų ir išnagrinėtų bylų skaičių, skirtas baudas ir baudžiamąsias sankcijas);
- geriau rinkti duomenis apie skundų teikimo tvarkos taikymą ir jo rezultatus (pvz., reikalavimų sumokėti nesumokėtą darbo užmokestį skaičių, pateiktų reikalavimų rezultatus, darbdaviams iškeltų bylų skaičių).

6. ES kovos su nelegaliu darbu stiprinimas

Siekiant kovoti su neteisėta migracija, ES turi būti sprendžiami su visais šio reiškinio aspektais susiję uždaviniai, taikant visapusišką požiūrį, kaip nurodyta naujame pakte. ES turi būti ne tik šalinamos pagrindinės migracijos priežastys, atnaujinama kova su neteisėtai migrantus gabenančiais asmenimis bendradarbiaujant su trečiosiomis šalimis ir siūloma daugiau teisėtų atvykimo į ES būdų, bet ir **stiprinamas atsakas į nelegalų darbą**, kuris yra neteisėtos migracijos varomoji jėga ir išnaudojimo bei piktnaudžiavimo šaltinis. Todėl būtina užtikrinti veiksmingesnį Direktyvos dėl sankcijų darbdaviams, kuri yra svarbiausia mūsų turima priemonė ir kurios **potencialas dar nėra visapusiškai išnaudotas**, įgyvendinimą ir vykdymą.

Direktyvos įgyvendinimo valstybėse narėse lygis skiriasi. Nors taikomų įvairių metodų skirtumais atspindimas direktyvoje numatytas lankstumas, kuriuo valstybėms narėms sudaromos sąlygos įgyvendinti geriausiai jų nacionalines sistemas atitinkančius sprendimus, jie taip pat rodo, kad apskritai **sankcijų, apsaugos priemonių ir patikrinimų taisyklės**, skirtos piktnaudžiaujantiems darbdaviams nustatyti ir migrantams nuo išnaudojimo apsaugoti, **taikomos neveiksmingai**.

Visų pirma, Direktyvos dėl sankcijų darbdaviams įgyvendinimas ir vykdymas gali būti smarkiai pagerintas jau dabar, **veiksmingiau taikant** esamas pagrindines jos nuostatas. Komisija ragina valstybes nares įgyvendinti šiame komunikate pateiktas pagrindines rekomendacijas. Komisija skatins dialogą su valstybių narių valdžios institucijomis ir įvairiais suinteresuotaisiais subjektais, be kita ko, 2021 m. atnaujindama savo įsteigtos neteisėtos migracijos ekspertų grupės, skirtos Direktyvos dėl sankcijų darbdaviams klausimams spręsti, darbą. Ekspertų grupės veikla bus siekiama gerinti gerosios patirties nustatymą ir valstybių narių dalijimąsi ja, taip pat sistemingai padėti joms aiškinti ir įgyvendinti direktyvos nuostatas. Šiuo tikslu Komisija **glaudžiai bendradarbiaus su suinteresuotaisiais subjektais**, kaip antai nacionalinėmis darbo ir imigracijos institucijomis, profesinėmis sąjungomis, pilietinės visuomenės organizacijomis, socialiniais partneriais, tarptautinėmis

organizacijomis. Prireikus Komisija naudosis Europos platformos nedeklaruojamo darbo problemai spręsti ekspertinėmis žiniomis.

Remdama valstybių narių įgyvendinimo pastangas, Komisija taip pat nuolat stebės, kaip įgyvendinama direktyva, ir daugiausia dėmesio skirs **veiksmingam jos vykdymo užtikrinimui**. Priėmus šį komunikatą, Komisija bendradarbiaus su atitinkamomis valstybių narių valdžios institucijomis, kad gautų papildomos informacijos apie pagrindinių įpareigojimų, susijusių su sankcijomis, patikrinimais ir migrantų teisių apsauga, kylančių iš šios direktyvos, įgyvendinimą, ir sieks rasti galimus sprendimus. Prireikus Komisija pradės **pažeidimo** nagrinėjimo procedūras.

Iki 2022 m. pabaigos Komisija įgyvendins šiame komunikate nurodytas priemones ir kitoje įgyvendinimo ataskaitoje, kuri turi būti pateikta ne vėliau kaip 2024 m., pateiks **pasiektų rezultatų ataskaitą**. Atsižvelgdama į pažangą, padarytą įgyvendinant šiame komunikate pateiktas rekomendacijas ir atnaujintus įgyvendinimo bei vykdymo užtikrinimo veiksmus, taip pat į galimus pokyčius nelegalaus darbo srityje ir į tai, ar Direktyva dėl sankcijų darbdaviams vis dar yra tinkamas atsakas kovoti su nelegaliu darbu, atsižvelgiant į šiuos pokyčius, Komisija apsvarstys, ar būtina iš dalies pakeisti galiojančią teisinę sistemą.

LENTELĖS

1 lentelė. Finansinės sankcijos

VN	F / J asmuo*	Finansinių sankcijų suma			5 straipsnio 3 dalis**	5 straipsnio 2 dalies b punktas***	Pakeitimai
		Minimali	Nustatyta	Maksimali			
Už kiekvieno neteisėto migranto nelegalų įdarbinimą taikoma sankcija							
AT	F / J	1 000 EUR – 4 000 EUR		10 000–50 000 EUR	Ne	Papildoma suma	Nėra pakeitimų
BE	F / J	300 EUR		3 000 EUR	Ne	Papildoma suma	Nėra pakeitimų
BG	F	500–1 000 BGN (255–511 EUR)		7 500–15 000 BGN (3 834–7 669 EUR)	Ne	Papildoma suma	BG padidinta baudos suma. Anksčiau bauda fiziniam asmeniui buvo nuo 500–1 000 BGN iki 5 000–10 000 BGN, o juridiniam asmeniui – iki 20 000–40 000 BGN.
	J	2 000–4 000 BGN (1 022–2 045 EUR)		30 000–60 000 BGN (15 339–30 678 EUR)			
CY	F / J	1 500 EUR		3 000 EUR	Taip	Papildoma suma	Kipro vyriausybė Parlamentui pateikė įstatymo, kuriuo siekiama padidinti administracines baudas, kad sankcijos būtų labiau atgrasančios, projektą. Tikimasi, kad įstatymas bus priimtas per ateinančias savaites.
EE	F			1 200 EUR	Ne	Papildoma suma	Nėra pakeitimų
	J			3 200 EUR			
EL	F / J		5 000–10 000 EUR		Ne	Papildoma suma	EL padidintas sankcijų dydis. Anksčiau bauda siekė nuo 3 000 iki 15 000 EUR.
ES	F / J	500 EUR		100 000 EUR	Ne	Papildoma suma	ES padidinta baudos suma, kuri anksčiau siekė nuo 6 001 EUR iki 60 000 EUR.
FR	F / J	6 980 EUR		15 000–75 000 EUR	Ne	Papildoma suma	Prancūzijoje baudos dydis buvo keičiamas, siekiant geriau atsižvelgti į faktines aplinkybes (2013 m. birželio 4 d. dekretas).
HR	F	10 000 HRK (1 334 EUR)		30 000 HRK (4 002 EUR)		Papildoma suma	
	J	70 000 HRK (9 338 EUR)		150 000 HRK (20 010 EUR)	Taip		

HU	F / J	4 x minimalus is darbo užmokestis		15 x minimalusis darbo užmokestis	Taip	Papildoma suma	2020 m. minimalusis mėnesinis darbo užmokestis – 161 000 HUF (465 129 EUR)
IT	F	1 800 EUR		43 200 EUR	Taip	Atspindėtos bendroje sumoje	IT padidinta sankcijos suma. Anksčiau bauda siekė nuo 1 500 iki 12 000 EUR.
LT	F	869–2 896 EUR		2 896–5 792 EUR	Ne	Papildoma suma	Pakeitimas įsigaliojo 2017 m. sausio 1 d.
	J	1 000–5 000 EUR		5 000–6 000 EUR			
LU	F / J		2 500 EUR		Ne	Papildoma suma	Nėra pakeitimų
NL	F			11 250 EUR	Taip	Atspindėtos bendroje sumoje	NL padidinta baudos suma. Anksčiau bauda fiziniams asmenims siekė iki 4 000 EUR, o juridiniams – iki 8 000 EUR.
	J			45 000 EUR			
RO	F / J	10 000 RON (2 032 EUR)		20 000 RON (4 064 EUR)	Ne	Papildoma suma	RO padidinta baudos suma. Anksčiau bauda siekė nuo 1 500 iki 2 000 RON.
SE	F / J			36 396–47 300 SEK (3 613–4 696 EUR)	Ne	Atspindėtos bendroje sumoje	SE padidinta baudos suma.
SI	F	2 000 EUR		5 000 EUR	Ne	Papildoma suma	Nėra pakeitimų
	J	4 000 EUR		12 000 EUR			
Nustatant baudą atsižvelgiama į neteisėtų migrantų skaičių							
CZ	F			5 000 000 CZK (196 900 EUR)	Ne	Papildoma suma	CZ padidinta bauda. Anksčiau bauda siekė iki 2 000 000 CZK.
	J	50 000 CZK (1 969 EUR)		10 000 000 CZK (393 800 EUR)			
DE	F / J			500 000 EUR	Ne	Papildoma suma	Nėra pakeitimų
FI	F / J	1 000 EUR		30 000 EUR	Taip	Papildoma suma	Nėra pakeitimų
LV	F	210 EUR		500 EUR	Taip	Papildoma suma	Nėra pakeitimų
MT	F / J			11 646,87 EUR	Ne	Papildoma suma	Maksimalios finansinės sankcijos suma pakeista nebuvo, tačiau buvo pridėta papildomų išlaidų, pvz., pridėtos grąžinimo išlaidos ir mokėjimų siuntimo į trečiąją šalį išlaidos.
PL	F / J	1 000 PLN (223,1 EUR)		30 000 PLN (6 693 EUR)	Taip	Papildoma suma	Nėra pakeitimų
PT	F / J	2 000 EUR		90 000 EUR	Taip	Papildoma suma	Nėra pakeitimų

SK	F / J	2 000 EUR		200 000 EUR	Ne	Papildoma suma	Nėra pakeitimų

* F / J – fizinis asmuo / juridinis asmuo.

** Direktyvos 2009/52/EB 5 straipsnio 3 dalis: *Valstybės narės gali nustatyti mažesnes finansines sankcijas, kai darbdavys yra fizinis asmuo, kuris įdarbina nelegaliai esantį trečiosios šalies pilietį savo asmeniniais tikslais ir kai nedirbama ypatingai išnaudojamo darbo sąlygomis.*

*** Direktyvos 2009/52/EB 5 straipsnio 2 dalies b punktas: *Už 3 straipsnyje nurodyto draudimo pažeidimus taikomos sankcijos apima: b) nelegaliai dirbančių trečiosios šalies piliečių grąžinimo išlaidų padengimą tais atvejais, kai vykdomos grąžinimo procedūros. Arba valstybės narės gali nuspręsti, kad finansinės sankcijos pagal a punktą atitiktų bent vidutines grąžinimo išlaidas.*

Valiutos kursai 2021 m. birželio 11 d.: 1 BGN = 0,5113 EUR, 1 CZK = 0,03938 EUR, 1 DKK = 0,134474 EUR, 1 HUF = 0,002889 EUR, 1 PLN = 0,2231 EUR, 1 RON = 0,2032 EUR, 1 SEK = 0,09929 EUR, 1 HRK = 0,1334 EUR.

<u>2 lentelė</u>. Baudžiamosios sankcijos

VN	Sankcijos (laisvės atėmimo trukmė ir, jei taikoma, bauda)					Pastabos
	9 straipsnio 1 dalies a punktas: *pažeidimas tęsiasi arba nuolat pasikartoja*	9 straipsnio 1 dalies b punktas: *pažeidimas padaromas tuo pačiu metu įdarbinant daug nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių*	9 straipsnio 1 dalies c punktas: *pažeidimą papildo ypatingai išnaudojamo darbo sąlygos*	9 straipsnio 1 dalies d punktas: *pažeidimą padaro darbdavys, kuris naudojasi nelegaliai esančio trečiosios šalies piliečio darbu arba paslaugomis žinodamas, kad jis yra prekybos žmonėmis auka*	9 straipsnio 1 dalies e punktas: *pažeidimas yra susijęs su nelegaliu nepilnamečių darbu*	
AT	bauda iki 360 dienos sumų arba laisvės atėmimas iki 6 mėnesių	bauda iki 360 dienos sumų arba laisvės atėmimas iki 6 mėnesių	laisvės atėmimas iki 2 metų	laisvės atėmimas iki 2 metų	bauda iki 360 dienos sumų arba laisvės atėmimas iki 6 mėnesių	Baudos dydis, kuris gali siekti iki 360 dienos sumų, priklauso nuo nusikaltėlio pajamų. Maksimali finansinė sankcija gali siekti 1,8 milijono EUR.
BE	laisvės atėmimas nuo 6 mėnesių iki 3 metų ir (arba) 600–6 000 EUR bauda		laisvės atėmimas nuo 1 iki 5 metų ir 500–50 000 EUR 50 000 EUR bauda	laisvės atėmimas nuo 1 iki 5 metų ir 500–50 000 EUR bauda	laisvės atėmimas nuo 10 iki 15 metų ir 1 000–100 000 EUR bauda	4 lygio sankcija taikoma įdarbinus užsienio valstybių piliečius, kurie neturi leidimo pasilikti Belgijoje ilgiau nei 3 mėnesius.
BG	laisvės atėmimas nuo 1 iki 5 metų ir bauda nuo 5 000 BGN (2 554 EUR) iki 50 000 BGN (25 564 EUR)	laisvės atėmimas iki 4 metų ir bauda nuo 2 000 BGN (1 022 EUR) iki 20 000 BGN (10 225 EUR)	laisvės atėmimas nuo 1 iki 5 metų ir bauda nuo 5 000 BGN (2 554 EUR) iki 50 000 BGN (25 564 EUR)	laisvės atėmimas iki 4 metų ir bauda nuo 2 000 BGN (1 022 EUR) iki 20 000 BGN (10 225 EUR)	laisvės atėmimas nuo 1 iki 5 metų ir bauda nuo 3 000 BGN (1 534 EUR) iki 30 000 BGN (15 338 EUR)	9 straipsnio 1 dalies b punkte išvardytos sankcijos taikomos asmeniui, kuris tuo pačiu metu įdarbina penkis arba daugiau neteisėtai esančių užsienio valstybių piliečių.
CY	laisvės atėmimas iki 5 metų ir (arba) ne didesnė kaip 20 000 EUR bauda					Gali būti atsižvelgiama į visų 9 straipsnio 1 dalies a–e punktuose nurodytų aplinkybių kaupiamąjį arba pakaitinį poveikį.
CZ	laisvės atėmimas nuo 6 mėnesių iki 5 metų: laisvės atėmimas iki 6 mėnesių, turto ar kitokios turto vertės konfiskavimas arba draudimas užsiimti profesine veikla; laisvės atėmimas iki 1 metų, jei asmuo nelegalaus užsienio piliečių įdarbinimo nusikaltimą padarė kaip organizuotos grupės narys, už atlygį arba pakartotinai; laisvės atėmimas nuo 6 mėnesių iki 3 metų, jei nusikaltėlis gavo didelę naudą sau arba kitam asmeniui; laisvės atėmimas nuo 1 iki 5 metų ir, kai tinkama, turto			-	laisvės atėmimas nuo 6 mėnesių iki 5 metų	Piniginė bauda juridiniam asmeniui negali būti didesnė kaip 1 460 000 000 CZK (53 100 563 EUR).

	konfiskavimas, jei nusikaltėlis iš šios nusikalstamos veikos gavo didelę naudą sau arba kitam asmeniui.					
DE	laisvės atėmimas iki 1 metų arba bauda	laisvės atėmimas iki 1 metų arba bauda	laisvės atėmimas iki 3 metų arba bauda (sunkiais atvejais – nuo 6 mėnesių iki 5 metų)	laisvės atėmimas iki 3 metų arba bauda	laisvės atėmimas iki 1 metų arba bauda	1. Tyčinės nusikalstamos veikos atveju bauda ne didesnė kaip 1 000 000 EUR. 2. Nusikalstamos veikos dėl neatsargumo atveju bauda ne didesnė kaip 5 00 000 EUR.
EE	bauda nuo 30 iki 500 dienos sumų (96–1 600 EUR) arba laisvės atėmimas iki 3 metų					Juridiniai asmenys baudžiami tik pinigine bausme (3 200–16 000 000 EUR). Privalomas juridinio asmens likvidavimas.
EL	laisvės atėmimas ne mažiau kaip 5 mėnesiams			laisvės atėmimas ne mažiau kaip 6 mėnesiams	laisvės atėmimas ne mažiau kaip 6 mėnesiams	Darbdaviai neskirstomi į fizinius ir juridinius asmenis.
ES	laisvės atėmimas nuo 3 iki 18 mėnesių ir bauda nuo 12 iki 30 mėnesių	laisvės atėmimas nuo 6 mėnesių iki 6 metų ir bauda nuo 6 iki 12 mėnesių	laisvės atėmimas nuo 2 iki 5 metų ir bauda nuo 6 iki 12 mėnesių	laisvės atėmimas nuo 2 iki 5 metų ir bauda nuo 6 iki 12 mėnesių	laisvės atėmimas nuo 3 iki 18 mėnesių ir bauda nuo 12 iki 30 mėnesių	
FI	bauda arba laisvės atėmimas iki 1 metų					
FR	laisvės atėmimas iki 10 metų ir 100 000 EUR bauda					
HR	laisvės atėmimas nuo 6 mėnesių iki 5 metų					
HU	laisvės atėmimas iki 2 metų	laisvės atėmimas iki 2 metų	laisvės atėmimas iki 3 metų	laisvės atėmimas iki 3 metų	laisvės atėmimas iki 3 metų	
IT	laisvės atėmimas nuo 1 iki 5 metų ir nuo 5 iki 15 metų dėl sunkinančių aplinkybių					IT padidinta laisvės atėmimo trukmė. Anksčiau: laisvės atėmimas ne mažiau kaip 3 mėnesiams ir ne daugiau kaip 1 metams ir 5 000 EUR bauda už kiekvieną nelegaliai įdarbintą darbuotoją; sankcijos didėja, jei veikla yra susijusi su nusikalstama veikla, kuria siekiama pelno.
	sankcijos padidinimas nuo vieno trečdalio iki pusės			sankcijos padidinimas nuo vieno trečdalio iki pusės ir 25 000 EUR bauda už kiekvieną asmenį	sankcijos padidinimas nuo vieno trečdalio iki pusės ir 25 000 EUR bauda už kiekvieną asmenį	
LT	bauda arba laisvės atėmimas iki 2 metų		laisvės atėmimas iki 8 metų	laisvės atėmimas nuo 2 iki 10 metų arba nuo 4 iki 12 metų, jei įdarbinami du ar daugiau asmenų		Sankcijos juridiniams asmenims: 1) bauda (nuo 10 000 EUR iki 5 000 000 EUR); 2) juridinio asmens veiklos apribojimas; 3) juridinio asmens likvidavimas.

LU	laisvės atėmimas nuo 8 dienų iki 1 metų ir (arba) bauda nuo 2 501 EUR iki 20 000 EUR					Sankcijos juridiniams asmenims: 1) bauda: minimali – 500 EUR, maksimali – 750 000 EUR; 2) specialus konfiskavimas; 3) teisių vykdyti viešąsias sutartis atėmimas; 4) likvidavimas.
LV	Laikinas laisvės atėmimas (laisvės atėmimas iki 3 mėnesių) arba viešieji darbai, arba bauda (iki 100 minimalių mėnesinių atlyginimų (50 000 EUR))					
MT	bauda iki 11 646,87 EUR ir (arba) laisvės atėmimas iki 2 metų Sankcijos laipsnis didinamas vienu arba dviem dydžiais dėl 9 straipsnio 1 dalies a–e punkte nurodytų sunkinančių aplinkybių.					Sankcijos juridiniams asmenims: 1. bauda, kurios maksimalus dydis – 2 500 EUR; 2. licencijos galiojimo sustabdymas arba panaikinimas; 3. laikinas uždarymas arba uždarymas visam laikui; 4. privalomas likvidavimas.
NL	laisvės atėmimas iki 4 metų arba penktos kategorijos bauda	laisvės atėmimas iki 4 metų arba penktos kategorijos bauda, o maksimali sankcija už prekybą žmonėmis – laisvės atėmimas ne ilgesniam kaip 12 metų laikotarpiui				Baudžiamajame kodekse numatyta galimybė juridinius asmenis patraukti baudžiamojon atsakomybėn. Sankcijos gali būti taikomos juridiniams asmenims, taip pat vadovams.
PL	Bauda (bauda nustatoma dienos tarifais, apibrėžiant tarifų skaičių ir vieno tarifo sumą). Mažiausias tarifų skaičius yra 100 zlotų, o didžiausias – 1 080 000 zlotų arba laisvės apribojimas iki 12 mėnesių.		laisvės atėmimas iki 3 metų		Bauda nuo 100 iki 1 080 000 zlotų arba laisvės apribojimas	Sankcijos juridiniams asmenims: 1) draudimas skatinti pardavimus, reklamuoti savo veiklą, gaminti prekes ir teikti paslaugas; 2) teisės į valstybės finansinę pagalbą atėmimas; 3) teisės į tarptautinių organizacijų finansinę pagalbą atėmimas; 4) teisės dalyvauti viešuosiuose pirkimuose atėmimas; 5) draudimas vykdyti atitinkamą ekonominę veiklą; 6) teismo sprendimų skelbimas.
PT	laisvės atėmimas iki 1 metų arba bauda iki 240 dienų (daugiausia	laisvės atėmimas iki 2 metų arba bauda iki 480 dienų	laisvės atėmimas nuo 1 iki 5 metų	laisvės atėmimas nuo 2 iki 6 metų	laisvės atėmimas iki 2 metų arba bauda iki 480	Sankcijos juridiniams asmenims: 1) bauda; 2) draudimas užsiimti veikla nuo 3 mėnesių

	120 000 EUR)	(daugiausia 240 000 EUR)			dienų (daugiausia 240 000 EUR)	iki 5 metų.
RO		laisvės atėmimas nuo 1 iki 2 metų arba bauda	laisvės atėmimas nuo 6 mėnesių iki 3 metų	laisvės atėmimas nuo 3 mėnesių iki 2 metų	laisvės atėmimas nuo 3 mėnesių iki 2 metų	Sankcija už 9 straipsnio 1 dalies b punkte nurodytą nusikaltimą taikoma, kai įdarbinti daugiau kaip 5 asmenys.
SE	bauda arba laisvės atėmimas iki 1 metų					Bauda įmonei – ne mažiau kaip 10 000 SEK (1 138 EUR) ir ne daugiau kaip 3 000 000 SEK (341 382 EUR). Be to, Švedijos baudžiamojo kodekso 36 skyriaus 4 skirsnyje numatyta galimybė netekti iš nusikalstamos veikos gauto pelno. Todėl juridinis asmuo gali prarasti visą pelną, kuris buvo uždirbtas naudojant nelegalų darbą.
SI	laisvės atėmimas iki 2 metų		laisvės atėmimas iki 3 metų			Juridiniam asmeniui skiriamos baudos dydis skiriasi priklausomai nuo nusikalstamos veikos vykdytojui skiriamos bausmės (ypač laisvės atėmimo trukmės) laipsnio.
SK	laisvės atėmimas iki 2 metų	laisvės atėmimas nuo 6 mėnesių iki 3 metų				Sankcijos juridiniams asmenims: pinigų sumos nuo 800 iki 1 660 000 EUR konfiskavimas; turto konfiskavimas.

3 lentelė. 2019 m. valstybių narių atlikti patikrinimai

	Patikrinimai		Rezultatai	
Valstybė narė	**Absoliutus skaičius**	**Patikrintų darbdavių visuose sektoriuose procentinė dalis**	**Patikrinimų, kurių metu buvo nustatyti nelegalūs darbuotojai, skaičius**	**Nustatytų nelegalių darbuotojų skaičius**
Belgija	14 658	6,3 %	1 062	1 629
Bulgarija	391	0,4 %	4	14
Čekija	8 160	5,6 %	74	180
Vokietija	98 224	6,0 %	Duomenų nėra	Duomenų nėra
Estija	100	0,2 %	0	44
Graikija	21 244	9,4 %	30	41
Ispanija	15 706	1,7 %	3 215	4 948
Prancūzija	1 286	0,1 %	1 068	1 800
Kroatija	10 100	2,8 %	142	321
Italija	129 289	8,2 %	907	1 608
Kipras	9 203	126,1 %	68	104
Latvija	1 518	0,8 %	6	6
Lietuva	7 141	6,6 %	72	257
Liuksemburgas	5 682	64,6 %	61	68
Vengrija	15 509	3,5 %	47	85
Malta	3 920	6,1 %	13	22
Nyderlandai	1 746	0,5 %	386	405
Austrija	27 518	14,5 %	3 345	5 831
Lenkija	11 623	1,9 %	497	574
Portugalija	1 167	0,6 %	0	757
Rumunija	1 416	1,5 %	0	121
Slovėnija	10 444	32,0 %	96	0
Slovakija	23 891	36,6 %	5	7
Suomija	19 765	6,3 %	17	53
Švedija	2 675	0,5 %	331	584
Iš viso	***442 376***	13,7 %	***11 446***	***19 459***

4 lentelė: 2020 m. valstybių narių atlikti patikrinimai

	Patikrinimai		Rezultatai	
Valstybė narė	**Absoliutus skaičius**	**Patikrintų darbdavių visuose sektoriuose procentinė dalis**	**Patikrinimų, kurių metu buvo nustatyti nelegalūs darbuotojai, skaičius**	**Nustatytų nelegalių darbuotojų skaičius**
Belgija	10 080	4,37 %	832	1 371
Bulgarija	131	0,13 %	5	5
Čekija	5 557	4,08 %	36	66
Vokietija	Duomenų nėra	Duomenų nėra	Duomenų nėra	Duomenų nėra
Estija	388	1,30 %	53	132
Graikija	10 904	10,61 %	27	41
Ispanija	Duomenų nėra	Duomenų nėra	Duomenų nėra	Duomenų nėra
Prancūzija	Duomenų nėra	Duomenų nėra	Duomenų nėra	Duomenų nėra
Kroatija	8 101	2,15 %	133	232
Italija	Duomenų nėra	Duomenų nėra	Duomenų nėra	Duomenų nėra
Kipras	Duomenų nėra	Duomenų nėra	Duomenų nėra	Duomenų nėra
Latvija	1 239	0,68 %	8	8
Lietuva	4 161	1,93 %	0	3
Liuksemburgas	12 728	Duomenų nėra	54	70
Vengrija	Duomenų nėra	Duomenų nėra	Duomenų nėra	Duomenų nėra
Malta	3 542	5,05 %	19	33
Nyderlandai	Duomenų nėra	Duomenų nėra	Duomenų nėra	Duomenų nėra
Austrija	29 220	15,94 %	3 483	5 302
Lenkija	6 823	1,17 %	320	426
Portugalija	631	1 %	Duomenų nėra	239
Rumunija	724	Duomenų nėra	Duomenų nėra	53
Slovėnija	7 826	Duomenų nėra	104	Duomenų nėra
Slovakija	13 182	19 %	6	44
Suomija	14 593	4,55 %	2	6
Švedija	1 695	0,31 %	239	406
Iš viso	***131 525***	***4,82 %***	***5 321***	***8 437***